

Sopelimen

NESODDEN
HISTORIELAGS
ÅRSSKRIFT

2005

INNHOOLD

	Side
Beretning 2004/2005	4
Nesodden Historielag 25 år	6
Nattmannsfolket på røvertokt til Granerud	10
Fra Tiggerstav til Gamlehjemmet	14
En nesoddenkunstner og unionen	20
Fra Fjellstrand Skoles historie	22
Fra Nesodden Private Middelskole til Nesodden Kommunale Høgre Allmennskole	29
9. april 1940 – Erindringer	50
Det var da, det –	58
Skoleskibakke ved Myklerud skole	62

Forsidebildet: Loftfoto fra 1950-årene av Fjellstrand barneskole (t.v.) og Nesodden realskole (t.h.).

Artikkelforfattere i Sopelimen 2005

*Per
Nordal*

*Stein
Turtumøygard*

*Tore
Granerud*

*Synnøve
Næverlid*

*Åste
Eggen*

*Anders
Steinholt*

*Grethe
Fossum*

*Bjørg
Gulbrandsen*

*Jonn
Petersen*

*Redaktør av Sopelimen 2005: Harald Lorentzen
Redaksjonskomité for Sopelimen 2005: Styret i Nesodden Historielag*

BERETNING 2004/2005

Styret har i perioden hatt seks møter og behandlet 40 saker.

Varamedlemmene har vært innkalt til alle møtene.

Laget er det største i Follo med over 500 medlemmer.

Sverre Fundingrud er æresmedlem.

Styret har hatt følgende sammensetning:

Leder: Per Nordal

Nestleder: Tore Granerud

Kasserer: Leiv Bjerve

Styremedlemmer: Bjørg Gulbrandsen og Arne Grøstad

Varamedlemmer: Kjell Ødegaard, Stein Turtumøygard og Åste Eggen.

Revisorer: Arne Isachsen og Hermann Olav Grøv.

AKTIVITETER

Desember 2004

- Stands på kjøpesentrene over hele bygda med salg av Sopelimen. Det ble solgt 900 eksemplarer.

Mars 2005

- Foredrag av Stein Turtumøygard med tittel "En historisk reise langs kyststien fra Blylaget til Nesoddtangen". Ca. 70 deltakere.

Mai 2005

- Planlagt rusletur avlyst p.g.a. dårlig vær. I stedet busstur i søndre del av Nesodden og nordre del av Frogn med Harald Lorentzen som guide.

September 2005

- Båttur til Langøyene avlyst p.g.a. liten deltakelse.
- Rusletur langs del av den gamle Kirkeveien mellom Nordre Gjøfjeld og Nesodden kirke. Guide Arne Grøstad.

Oktober 2005

- Utstilling på Samfunnshuset i forbindelse med 25-årsjubileet. Presentasjon av bind 3 av Nesoddens Historie.

November 2005

- Årsmøte.

DIVERSE

– Den største utfordringen for styret har vært arbeidet med bind 3 av Nesoddens Historie (1930–1980). Styret med varamedlemmer har fungert som bokkomité og har bl.a. gjennomgått manuskriptforslagene fra forfatteren Harald Lorentzen og kommet med endel rettelser og forslag til endringer. Manuskriptene har vært forelagt Lokalhistorisk Institutt, som også har kommet med sine kommentarer.

Boka blir på ca. 500 sider og vil bli trykket i 4000 eksemplarer. Arbeidet har gått etter planen, og finansieringen ligger godt innenfor budsjettrammen. Samarbeidet med forfatteren har vært meget bra.

– Arbeidet med gjenoppføringen av "Fundingrudhuset" på To gård blir ferdig i løpet av høsten etter seks års innsats av en dyktig arbeidsgjeng. Kostnadene nærmer seg 400.000, som er kr 125.000 over det opprinnelige budsjett. Alt er dekket av egne midler.

I løpet av høsten vil det bli tatt opp forhandlinger med kommunen om bruken av huset. Laget er interessert i å overta gamle gjenstander (møbler og annet løsøre) fra forrige århundre til møbleringen.

– Arbeidet med å sette opp oppslagstavler på 30 husmannsplasser er godt igang. Dessverre har noen av tavlene blitt ramponert. Styret har oppnevnt et utvalg til å vedlikeholde tavlene og "Kirkeveiene". Utvalget består av Tore Granerud, leder samt Harald Lorentzen, Kjell Ødegaard og Per Willoch.

– Laget er høringsinstans når det gjelder forslag til veinavn, reguleringsplaner og andre kommunale planer.

– Laget har fått tildelt lagringsplass på kommunens sentralarkiv. Et stort problem er dermed løst.

– Økonomien i laget er meget god.

Nesodden Historielag

25 år

Av Per Nordal

Som opptakt til stiftelse av et eget historielag på Nesodden inviterte Ragnhild Bay, Åsmund Løes og Margaret Solland til et møte på Hellviktangen 16. september 1980. Allerede 21. oktober 1980, en måned senere, ble konstituerende møte holdt i Fagerstrand Restaurants lokaler. På møtet ble vedtekter for laget vedtatt, og som første formann ble Marit Jahr Evensen valgt. Styret forøvrig besto av Osvald Granerud, nestformann, Turid Os, kasserer, Harald Lorentzen, sekretær og Inger-Liv Gøytil Lund, styremedlem.

Lagets formål er som følger:

Nesodden Historielag har til formål å vekke interesse for å skape forståelse for bygdas historie. Laget vil arbeide for å utbre kjennskap til vår kulturarv og verne kulturminner av alle slag i bygda.

For å oppfylle intensjonene i formålsparagrafen har laget gjennom årene igangsatt en rekke tiltak og aktiviteter.

RUSLETURER

Hvert år har vi gått rusleturer i Nesoddmarka, ca. 40 ialt. Lokalkjente folk følger med på turene og forteller om stedsnavn og deres opprinnelse, om vegetasjon, og viser fram gamle, forlengst fraflyttede boplasser m.v. Interessen for turene har vært stor og stadig økende. På enkelte turer har bortimot 150 deltakere vært med.

FOREDRAG

Gjennom årene har det vært holdt mange titalls foredrag om lokalhistoriske emner enten i egen regi eller på skoler og i lag og foreninger.

UTSTILLINGER

Det har vært holdt mange utstillinger. Den første, i 1980 på Hellviktangen, het "Kvinner i arbeid", den siste var i 2003 i forbindelse med Tangen Sentrums 45-årsjubileum.

RYDDING OG MERKING AV "GAMLE" KIRKEVEIER

I 1995 ble den "gamle" kirkeveien fra Nordre Gjøfjeld til Nesodden kirke (bygget på 1100-tallet) ryddet og merket. Den er 10,5 kilometer lang. Over 400 deltakere møtte fram på åpningsdagen. Senere er strekningen Haslum–Nesodden kirke ryddet og merket. Flere står for tur, blant annet strekningen Ildjernet–Nesodden kirke.

ÅPEN KIRKE

I 2003 og 2004 var Nesodden kirke åpen for publikum hver mandag i juni, juli og august fra klokken 1500–1800. Medlemmer av historielaget var guider. Flere hundre, deriblant mange utlendinger, var på besøk. Tiltaket vil bli gjentatt senere.

MERKING AV HUSMANNSPLASSER

I løpet av 2005 vil det bli satt opp orienteringstavler med historikk på ca. 30 husmannsplasser rundt omkring i bygda.

RIVNINGS-, REGULERINGS- OG NAVNESAKER

Fra 1987 er laget tatt med som høringsinstans når det gjelder rivnings- og reguleringssaker. Dessuten har laget forslagsrett i navnesaker. Vi har inntrykk av at kommunen tar hensyn til begrunnede forslag.

VERNESAKER

HUSMANNSPLASSEN "OLASTUA" I KIRKEVIKA

Rivningstillatelse var allerede gitt da historielaget grep inn. Den ble trukket tilbake etter at laget kontaktet bygningsrådet og fylkeskonservatoren.

TÅKEKLOKKA PÅ SIGNALLEN

Ved en tilfeldighet fikk laget greie på at Kystverket ville fjerne tåkeklokka. Beslutningen ble imidlertid omgjort, og klokka står der den dag i dag, som et kjent landemerke. Den er tatt vare på i alle reguleringsplaner som er utarbeidet for området. Historielaget står for vedlikeholdet. Siste oppussing var i 1999.

VÅNINGSHUSET PÅ VESTRE FUNDINGRUD

Det 300 år gamle våningshuset er tatt ned og gjenreist på To gård. Arbeidet startet 1999 og antas ferdig i år. En meget dyktig arbeidsgjeng har stått for arbeidet. Eksakt hvor gammelt huset er vites ikke, men det er funnet stokker fra 1707 og 1793.

“FISKERSTUA” I PERLEVEIEN 12, BOMANSVIK

I 1998 ville kommunen rive huset, en typisk husmannseiendom fra omlag 1800. Etter initiativ fra blant andre historielaget ble vedtaket omgjort. Huset er under restaurering og skal brukes blant annet som uteskole for Jær skole.

NESODDENS FØRSTE TELEFONKIOSK

I Krangeveien, ca. 100 meter fra Haslekrysset, står bygdas første telefonkiosk. Den er ca. 100 år gammel. Huset er åttekantet med treutskjæringer rundt vinduene med klare trekk fra hundreårsskiftets sveitserstil. Huset har også vært benyttet som utedo, først bare i helgene, senere hele uka. Historielaget pusset opp huset i 1999.

SOPELIMEN

Sopelimen er lagets årsskrift og er kommet ut hvert år siden 1988. Interessen for årsskriftet er stor. I 2004 ble det solgt 900 eksemplarer til ikke-medlemmer”.

NESODDENS HISTORIE BIND 2 OG 3

Takket være en storslått gave fra familien Fundingrud kunne laget i 1995 utgi bind 2, som omfatter perioden 1800–1930. Salget av bind 2 samt et stort kommunalt tilskudd har gjort det mulig også å gi ut

Laget har hatt tre formenn: Marit Jahr Evensen, Randi Moe og Per Nordal.

bind 3, som omfatter perioden 1930–1980.

Boka kommer ut i forbindelse med lagets 25-årsjubileum 21. oktober 2005.

MEDLEMSTALL

I 1982 hadde laget 30 medlemmer, i år er antallet medlemmer ca. 550. Laget er det største lokallaget i Follo.

FORMENN

Laget har hatt følgende formenn:

1980–1986 Marit Jahr Evensen

1987–1996 Randi Moe

1997– Per Nordal

Interessen for lokalhistorie på Nesodden er stor, og økonomien i laget er meget god. Da vi også har mange dyktige kvinner og menn blant oss, ser vi lyst på fremtiden. Mange store og små oppgaver venter på sin løsning.

Nattmannsfolket på røvertokt til Granerud

Av Stein Turtumøygard

For 300 år siden var Christiania vokst til en by med noen tusen innbyggere. Her bodde mennesker av mange slag. Øverst på samfunnsstigen tronet byborgerne. Nederst på stigen klamret nattmannen seg fast. Han var offentlig funksjonær med ansvar for grovrenovasjon i byen. Nattmannen fjernet døde hester, katter og hunder – og iblant også lik. Han var dessuten håndtlanger for bøddelen, og ofte ble han kalt for rakkeren. Nattmannens barn ble tidlig herdet i dette barske miljøet, og nattmannsyrket gikk i arv fra far til sønn. Nattmannen tilhørte natten og var mer uhyggelig enn bøddelen selv. Nattmannsfolket ble regnet for å være en egen kaste, foraktet og uglesett av bra borgere.

Røverreiret på Nattmannshaugen

Nattmannens hus lå på Nattmannshaugen – der hvor det gamle Rikshospitalet ligger i dag. Her hadde nattmannen sitt fristed. Det var ingen bebyggelse på noen kant, og deilig usjenert – for veien var nesten ufremkommelig. Den het Nattmannsveien, men fikk senere navnet Pilestredet. På Nattmannshaugen kunne nattmannen ta imot venner og lovløse av begge kjønn, og gi dem husly i uker og måneder når de var i nød og trengte beskyttelse.

Omkring år 1700 hadde Nattmannshaugen utviklet seg til et veritabelt røverreir. Nattmannen selv, Sivert Svenson, var strategen som sendte sine tropper på røvertokt rundt i hele distriktet. De herjet og stjal på gårdene, og bragte byttet hjem til Nattmannshaugen.

En av folkene, Signe Olsdatter, hadde vært på tiggerferd rundt på Nesodden. Hun kom hjem og foreslo at de skulle rane gården Granerud. Den lå øde til ute i skogen, og det var få tjenestefolk der.

Røverne fulgte veien fra Granerudstøa via svenskeyr til Grønerud. Kart fra ca. 1850.

Sivert nattmann samlet sine tropper, og utpekte en røverekspedisjon bestående av Lars Pedersen Nordmann, brødrene Jochum og Gabriel Sivertsønner, Jørgen Caspersen og Anders Iversen Kryp. Dessuten kledte Signe Olsdatter og Torborg Siversdatter seg i mannfolkklær, og ble med de også.

Grønerud-gårdene var på denne tiden fortsatt bare én gård. Husene lå der hvor Sør-Grønerud ligger i dag. Gården ble drevet av bonden Jacob Grønerud med kone og to døtre.

På røverferd til Nesodden

Tidlig om morgenen forlot røverne Nattmannshaugen og gikk ut til Terningbekken. Der ventet en liten båt, som Anders Kryp hadde knabbet på forhånd i Gamlebyens elv. De rodde ut til Steilene og overnattet der. Neste morgen fortsatte de langs Nesoddlandet, rodde forbi en liten stue inn i en vik og la til strandbredden. Så entret de opp fjellskrenten og kom opp på veien som førte til Grønerud. På kartet ser vi plassen Tyvebekken, og fra Dalatjernet litt lenger nord renner fortsatt en bekk som kalles Tjuvbekken. Kanskje kan denne ha fått navn etter tyvene? Eller den kan være en omskrivning av Tjugbekken – todelt bekk. For antagelig er det mest sannsynlig at tyvene gikk i land ved Granerudstøa. Herfra førte den gamle stien

opp til Svenskemyr, over en kavlebru og videre inn til Granerud.

Ved 6–7-tiden om kvelden nådde de frem til gården. Det lyste i begge stuebygningene, og de kunne se at varmen på gruen ikke var slukket ennå. Jochum ble redd og ville snu, men Signe holdt ham tilbake. De holdt et lite krigsråd, og repeterte instruksene som de hadde fått av Sivert nattmann: “Fra nå av skal alle tiltale Lars Nordmann som korporal, så folk tror at vi tilhører det nye soldatregimentet.” Så fikk Torborg og Anders Kryp ordre om å gå frem og be om nattlosji.

Nattmannsfolket inntar Granerud

Slagplanen holdt. De to ble vel mottatt av husbonden Jacob Granerud, fikk komme inn i huset og ble tildelt hver sin flatseng i stuen. Kameratene ventet ute i skogen i 3–4 timer. Først ved 10-tiden, da all peisvarme var slukket, gikk de frem til huset og banket på. Det var husbonden selv som åpnet. Lars spurte hemmelighetsfullt om det var kommet to fremmedkarer til gårds? Jo, det var da det. “Ti stille og lat som ingenting,” hvisket Lars fortlølig. “De to karene er rømlinger og tyver.” Lars ble sluppet inn øyeblikkelig, og Jochum og buksedamen Signe fulgte etter.

Husbonden tente lys, og Anders Kryp og Torborg krøp sammen på flatsengene med alle tegn på dårlig samvttighet. “Korporal” Lars trakk kården og svingte den over dem: De hadde å stå opp og kle på seg straks, for de var rømt fra kompaniet! Begge reiste seg lydig og kom i klærne. “Var det ikke en til av dere?” truet Lars Nordmann. “Hvor er han?” “Han turde ikke gå inn, for han var kjent – han må vel være ute i fjøset.” Dette var et avtalt stikkord, som betød at det var flere folk på gården, og at de sov i fjøsbygningen.

Jacob Granerud var full av tjenesteiver. Han ba tjenestepikene ta med lys og følge korporalen over i det andre huset. Der sov en enslig skomaker, som ble ublidt vekket av Lars, og føyset inn til de andre. De to tjenesteguttene ble også hentet inn, for at de ikke skulle gjøre anskrik og tilkalle hjelp fra nabolaget.

Da hele husstanden var samlet, ble alle kommandert til å forholde seg rolige. Ekteparet ble beordret i seng. De var helt vettskremte og

ba tynt om å få beholde livet. Signe ble utstyrt med et skjærejern og Jochum med en kårde for å holde vakt ved inngangdøren. Så undersøkte røverne huset, og sekkene ble mer enn velfylte. Lars tok et gevær som hang på veggen, og Anders Kryp fant en kårde som han spente på seg. Da de skulle til å gå, hvisket Signe til Lars at bonden hadde en pengepung hos seg i sengen. Lars Nordmann stakk kården i sengekarmen, og Jacob måtte ut med pungen. Den inneholdt bare en riksdaler og et par skilling. "Din skjelm," truet Lars. "Du må ha flere penger." Men Jacob forsikret at mer eide han ikke. Så sprang alle på dør, men straks etter sto Anders Kryp i stuen igjen: Et par mann ville bli stående vakt i skogen utenfor. Så ingen burde våge seg ut før det ble dag, hvis de ikke ville ha en kule i seg!

Oppgjørets time

Røverne dro nå tilbake samme vei som de var kommet. De lempet tyvegodsset om bord i båten og rodde inn til Ladegårdsøen, eller Bygdøy som den heter i dag. Der trakk de båten på land og ga seg til å vente i skogen. Først da det led mot natt, våget de seg frem og tok korteste vei opp til Nattmannshaugen.

Gamle Sivert nattmann hadde ventet så spent at han ikke kunne holde seg i ro hjemme, men møtte dem på halvveien. Vel hjemme på Nattmannshaugen ble det stor feiring, og byttet ble fordelt. Sivert nattmann tok selvfølgelig den største delen, blant annet mye sølv. Signe og Jørgen fikk noen trøyer og skjørt, noe strie og sengeklær, et par sko og to luer.

Dette røvertoktet var dråpen som fikk begeret til å flyte over. Det ble startet klappjakt på nattmannsgjengen. Granerud fikk storparten av tyvegodsset tilbake. Og røverne havnet i galgen eller fikk straffarbeid og hudfletting. Alle unntatt gamle Sivert nattmann. Han var som sunket i jorden, og er aldri siden sett.

Kilde: Flood, I: "Fra Nattmannshaugen til Hovedtangen, skisser fra gamle rettsdokumenter"

Fra Tiggerstav til Gamlehjemmet

Forsorg for gamle og fattige på Nesodden

Av Tore Granerud

Fra rundt år 1700 fant det sted en sterk økning i antall personer med behov for støtte, som følge av høy alder og – eller – fattigdom her på Nesodden. Grunnene til dette kan ha vært flere, men spesielt skyldtes det nok at den gjennomsnittlige levealder for folk økte, på Nesodden som andre steder i landet. Dette resulterte naturlig nok i stadig flere eldre personer. Dessuten økte folketallet. De gårdene og husmannsplassene som hadde gitt arbeid til de fleste her på bygda tidligere, strakk ikke lenger til som arbeidsplasser for det økende folketallet.

Den del av bygdas befolkning som ikke hadde noen tilknytning til gårder eller husmannsplasser, måtte finne en løsning på sitt fattigdomsproblem. Løsningen ble vanligvis å dra ut – til dels også på tvers av bygdegrensene – for å finne forefallende arbeid som kunne tjene til livets opprettholdelse. Der de ingen slike jobber fant, var deres eneste mulighet “å ta tiggerstaven fatt” – gå rundt og tigge om almisse fra de som hadde vært heldigere i livet.

Betleriet ble oppfattet som en uting – iallfall synes de som ble ut-satt for tigging dette. Prost og prest engasjerte seg mot uskikken, og i 1741 kom det en ny forordning om fattigomsorgen i Akershus stift. Den gikk ut på at alle som vandret rundt og drev med løsarbeid eller betleri, skulle dra tilbake dit hvor de hørte hjemme. Dette var neppe et forsøk på å løse problemene for folk som ikke hadde noe å leve av. Det var nok heller bøndernes behov for rimelig arbeidskraft som skulle tilgodeses.

Etter hvert ble Nesodden Fattigkommisjon opprettet, og dette ga mer struktur til forsorg for eldre og fattige henimot slutten av 1700-tallet. Situasjonen ved århundreskiftet 1700–1800 fremgår – med en del uklårheter – av folketellingen fra 1801. Den totale folkemengde på Nesodden var på dette tidspunkt 493 mennesker – eller la oss si 500. Av disse fantes det 37 personer over 60 år. Det tilsvarer 7,5%, noe som nåtidens politikere med problemer rundt fremtidige pensjoner sannsynligvis ville oppfatte som svært behagelig.

Av denne gruppen levde seks personer i kår, det vil si at de hadde overlatt gården sin til andre, hovedsakelig sine arvinger, og hadde stilt som vilkår at de skulle få bo der og ha sin mat og andre nødvendighetsartikler derfra, så lenge de levde.

Videre ble fem voksne personer pleiet av sine slektninger, mest typisk var det husmorens far eller mor som mottok forpleining fra sin datter og svigersønn.

Til sammen 10 barn var bortsatt til forpleining, ofte var dette barn født utenfor ekteskap, som moren ikke kunne ta seg av, mens barnefaren kanskje verken kunne eller ville. Da var løsningen at fattigkommisjonen fant en gård eller en husmannsplass hvor barna kunne settes bort.

Den største gruppen mennesker som mottok en form for forpleining, var gruppen "logerende/innerster". En "innerst" var også logerende, ordet betyr ganske enkelt at vedkommende bodde inne hos en annen familie. Likevel kan det nok ha vært forskjell på "logerende" og "innerst", men dette fremgår ikke av folketellingen. Til sammen bodde 37 personer som "logerende" eller "innerst" i 1801. At gruppen er sammensatt fremgår blant annet av det forhold at to innerster er svigersønner på plassen hvor de bor, og så bor de der med kone – datteren i huset – og deres barn.

Tilslutt opplyser folketellingen at syv personer mottok almisser av sognet, men to av disse var bosatt hos sine nære slektninger.

For mennesker – voksne, gamle, barn – som ble plassert rundt i hjemmene til bønder eller husmenn, kunne ikke situasjonen være særlig lystelig, selv om den sikkert varierte fra sted til sted. Ordningen med kår – var utvilsomt god for begge generasjoner, ja,

ofte for tre generasjoner. Men antallet gårder på Nesodden hvor denne ordningen kunne benyttes var lite, og befolkningsantallet var økende.

Fattigkommisjonen tok utover på 1800-tallet et stadig fastere grep om utviklingen, og styrte bevilgninger av understøttelse samt utplassering av barn og voksne, med sterk vekt på behovet for å holde kostnadene nede. Presten var til enhver tid formann i fattigkommisjonen, og lensmannen var medlem, sammen med utvalgte bønder.

Ofte besto fattigstyrets arbeid i en kamp mot fattigstyrene i andre kommuner for å slippe unna kostnadene. Et eksempel på dette var da Anders Olsen, hjemmehørende i Christiania, døde i 1869 og måtte begraves på fattigkommisjonens regning. Regningen ble sendt Kemneren i Oslo for dekning. Etter flere henvendelser frem og tilbake ble dette tilslutt innvilget.

Fullt så heldig var ikke Nesodden Fattigkommisjon da en forlist sjømann døde i Christiansand. Han hadde opplyst før sin død at han var hjemmehørende i Christiania, og Christiansand Fattigvesen sendte derfor regningen på sine kostnader inn til hovedstaden. Der fikk politiet saken til gjennomgang, og fant ut at han ikke var hørende hjemme i Christiania, men på Nesodden. Så regningen endte opp her ute på halvøya vår.

Da kom det sikkert godt med at Nesodden Fattigstyre kunne spare litt i 1888, da det hadde forspurt frøken Borgnien om hun ville leie bort "et kammers av sin Bekvemmelighed paa Jaer" til bolig for Peder Haakonsen. Svaret var imøtekommende, men hun forlangte kr 3,00 pr. måned. Men så føyde hun til at hvis det ikke var mulig å få mer enn kr 2,00 pr. måned, så tok hun det også. Fattigstyret besluttet å leie kammerset til kr 2,00 pr. måned.

Fattigstyret ønsket ordnede forhold og behandlet og fastla jevnlig retningslinjer for de fattiges forsørgelse. I oktober 1873 fastla styret følgende regler:

1. Almindelige bestemmelser.

A) De fattige forsørges dels ved Lægd, dels ved Borttingelser, dels ved Understøttelse med penger.

Nesoddens første gamle hjem lå på Gulstad (øverst t.v.) ved Fundingrudveien.

B) Lægdesyderene have at behandle Lægdeslemmene forsvarlig, og forsørge dem med Nødvendig Kost, og i tilfelle Pleie, samt Klæder, hvilke faste Anskaffelser fordeles Forsaavidt der ere flere Lægdesydere om et Fattiglem, enten ved Overenskomst eller ved fælles Indkjøb.... Lægdesyderene skal dra Omsorg for Børns Opdragelse og Undervisning og navnlig la dem flittig følge Skolen i den bestemte Undervisningsetad.

C) Lægdeslemmet er forpliktet til at forrette det Arbeid for Lægdesyderene, det formaar, og vise ham og Hustru den lydighet han skylder Husbondfolket.

D) Lægdeslemmer kan bare leies ut med Fattigkommisjonens Godkjennelse, og bare på forsvarlig Maade.

Fattigkommisjonens retningslinjer inneholdt også bestemmelser for hvilke gårder som hadde plikt til å motta legdeslemmer. Det hendte at en bonde kunne synes at plikten ble for drøy og at han burde slippe, men Fattigstyret sto på sitt.

Fattigstyret holdt nøye regnskap med virksomheten sin. Rapport-

en for 1872 viser at til sammen 47 personer var utplassert for forsørgelse. Disse fordelte seg med 18 personer over 70 år, åtte personer mellom 60 og 70 år, seks personer mellom 20 og 60 år, og 15 personer under 20 år. Kostnaden ved Fattigstyrets tiltak til sammen var bokført med 674 spd.

I 1872 ble det etter initiativ fra sokneprest Welhaven opprettet en ny organisasjon, kalt "Nesodden Private Fattigpleie for fattige Skolebørn". Soknepresten ble selv den første formann i foreningen. Denne organisasjonen tok blant annet initiativ til en "Haandgjerningsskole" og delte ut pengestøtte og fordelte innsamlede klær til fattige barn, etter hvert også gamle fattige. Foreningens møte i oktober 1876 ble spesielt dramatisk. Det var siste møte som sokneprest Welhaven skulle lede, fordi han skulle forlate bygda. Men møtet måtte heves, fordi sokneprestens lille datter døde ved møtets begynnelse. De rakk imidlertid å protokollere at soknepresten hadde bestemt at alle klær og også vugge som hadde tilhørt hans lille datter, skulle fordeles på "fattige børn" i sognet den kommende jul. Foreningens virksomhet opphørte tilsynelatende i 1878.

Folketellingen av 1900 viser at folketallet på Nesodden hadde øket til 1601 personer, altså mer en en tredobling sammenliknet med tallet 100 år tidligere. Antallet personer over 60 år var 121, eller 7,5%, som er den samme relative andel som i 1801. Av denne folkemengden lever seks personer i kår, mens 13 voksne pleies av slektninger. Til sammen 20 barn er bortsatt til pleie, mens 34 andre personer er bortsatt av Fattigstyret og mottar støtte. Sammenliknet med situasjonen 100 år tidligere var det særlig postene "bortsatte" og "mottar understøttelse fra Fattigvesenet" som viser en sterk økning.

Spørsmålet om å anskaffe et hus – en fattiggård eller gamlehjem – for å kunne plassere de gamle og fattige samlet, ble tatt opp allerede før år 1900, men ble avvist. I 1913 rettet Fattigstyrets ordfører en henstilling til Formannskapet om opprettelsen av et gamlehjem eller en mindre fattiggård på Nesodden. En komité ble nedsatt for å se på saken, uten at det førte til umiddelbare resultater. Også i 1917 rettet Fattigstyret en tilsvarende anmodning til Herredstyret. Så i 1920 bevilget Herredstyret 8000 kroner til gamlehjem, uten at det fo-

relå konkrete prosjekter. I 1922 ble det besluttet å anskaffe en tomt til gamlehjem ved Nylenna, men prosjektet falt bort. Først i 1924 ble det konkrete resultater. Herredstyret besluttet å kjøpe inn gården Gulstad, og i desember samme år ble gården stilt til Fattigstyrets disposisjon.

Fattigstyrets begrunnelse for å anskaffe gamlehjem/fattiggård fremgår klart nok av møteprotokollen for møte 15. juli 1924: Fattigstyret konstaterer her at det har problemer med å få plassert folk, og derfor vil de se på en slik ordning med glede. Fattigstyret kan imidlertid ikke uttale seg om dette vil føre til lavere utgifter enn nåværende ordning. Det har vært foretatt undersøkelser som viser at Ås og Frogn er særdeles godt fornøyd med sine gamlehjem, og utgiftene pr. gammel er kr 600 i året i Frogn, og 800 kr/år i Ås.

Spørsmålet om det var mulig å få en bedre ordning for gamle mennesker, en verdigere behandling av dem, var ikke nevnt. Det var forutsatt at de gamle og fattige skulle drive jordbruk på Gulstad, men gården ble i praksis et oppbevaringssted som knapt førte til noen forbedring i deres situasjon.

Det varte da ikke lenger enn til 1932 før behovet for et nytt gamlehjem ble tatt opp med Formannskapet. Spørsmålet ble imidlertid avvist her, med den begrunnelse at økonomien ikke tillot det. Så i 1934 vedtok Formannskapet en komitéinnstilling om opprettelse av et gamlehjem for Nesodden, og gir en komité mandat til å forhandle om tomt. I 1935 ble det besluttet å innhente tegninger, og senere på året ble tegningene og planene godkjent. I 1935 ble byggeplanene godkjent, og i 1936/37 ble byggingen gjennomført. Gamlehjemmet – senere Aldershjemmet – på Løeshagaveien representerte det første store løftet for en verdig omsorg for gamle på Nesodden.

Kilder:

Møteprotokoller fra Fattigstyrets arbeid rundt 1850, 1875, 1900 og 1925.

Folketellinger fra 1801 og 1900.

Begravelseslister fra 1793 til 1868.

Nesoddens Historie bind I og II.

Egne notater fra Herredstyremøtene.

En Nesodden-kunstner og unionen

Av Synnøve Næverlid

Det sies at Nesodden er en kunstnerkommune. Synes det kunne være av interesse å minne om en kunstner som levde her ute rundt forrige århundreskifte, min onkel Robart Løes. Han ble født på Nesodden 8. mai 1883. Foreldre var Johannes Markussen Løes og Bolette Cecilie Flateby.

Robart Løes 1883–1907

Robart var meget begavet og flittig med kunstnerisk arbeid. Han laget portrettbyster i tre og gips, blant annet en byste av kong Oscar II som ble loddet ut i ungdomsforeningen her. Konsul Hennem ville kjøpe den, men nei, – den var gitt til utlodning. Fru Hennem vant bysten, og konsulen, som var en venn av kongen, viste den til kongen.

Robart Løes deltok med flere arbeider på en utstilling arrangert av Grønvold i Oslo. Han var en dyktig tegner. Han kom inn på kunstsolen i Oslo, men fikk tuberkulose og døde 8. desember 1907, bare 24 år gammel. Mange av hans arbeider er bevart, deriblant byster av

I år har vi feiret 100-årsjubileum for unionsoppløsningen i 1905. Statuen som Robart Løes laget, viser Christian Michelsen ved skipsrattet der han styrer Norge gjennom stormen.

hans foreldre støpt i bronse. De vakte anerkjennelse og beundring på kunststøperiet. Det finnes også byster av Bjørnson og Ibsen skåret i eiketre, samt Christian Michelsen og sogneprest Myhre i gips.

Robart Løes var en lovende ung kunstner som dessverre gikk så altfor tidlig bort.

Fra Fjellstrand skoles historie

Av Åste Eggen

1. februar 1875 møtte medlemmene i Næsoddens Skolecommision ikke "paa det vanlige Sted", men i "Persilengen skolehus".

Vi får tro at foranledningen til dette var den nye skolebygningen som nå var blitt ferdig til å tas i bruk, og at dette måtte høytidelig markeres.

I samme møte besluttet Commisionen å bevilge midler til anskaffelse av utstyr: "en Boghylde, et Katheter, 2 Bænke og en Vægtavle. Disse Inventariers Kostende antages at blive 8 Spd."

Dermed hadde nåværende Fjellstrand, den såkalte vestre skolekrets på Nesodden, fått sitt eget faste hus til undervisning av kretsens barn.

Iflg. forordning av 1739 var hvert prestegjeld pålagt å holde et skolevesen, og barna skulle undervises fra de fylte 7 og til de var mellom 10 og 12 år. Skolen skulle helst ha et fast lokale og ligge i tilknytning til hovedkirken. Nesoddens eneste kirke lå der den hadde ligget siden 1100-tallet, og den første faste skolen ble derfor opprettet på Jaer, til beste for de barna som bodde i overkommelig avstand derfra.

Resten av Nesodden måtte klare seg med den såkalte omgangsskole, hvor læreren vandret fra gård til gård etter bestemte mønstre, bragte med seg undervisningsmateriellet og prøvet å gi barna en viss opplæring i kristendomskunnskap, lesning, skrivning og regning. At materiellet ikke kan ha vært svært omfattende viser skolekommisjonens regnskapsprotokoll: I 1841 ble bevilget "Til Bøger og Skrивermaterialer – 4 Spd". I 1844 sto det enda dårligere til; da er det bare notert "Anskaffelse af Bøger og andre Skoleaparater, Intet".

Den gamle skolekommisjonsprotokollen gir opplysninger om hele Nesodden i tidsrommet 1852 til 1862. Den viser at omgangsskolelæreren i denne tiårsperioden befant seg i vestre skolekrets i alt 34 ganger, og med en ukes opphold på hver gård. Undervisningen var lagt til de største gårdene: Fjeld – Granerud Søndre–Urjanstad / Persilengen–Granerud Nordre og Nyborg.

Foreldrene var pliktige til å la barna møte, ellers kunne man risikere bot.

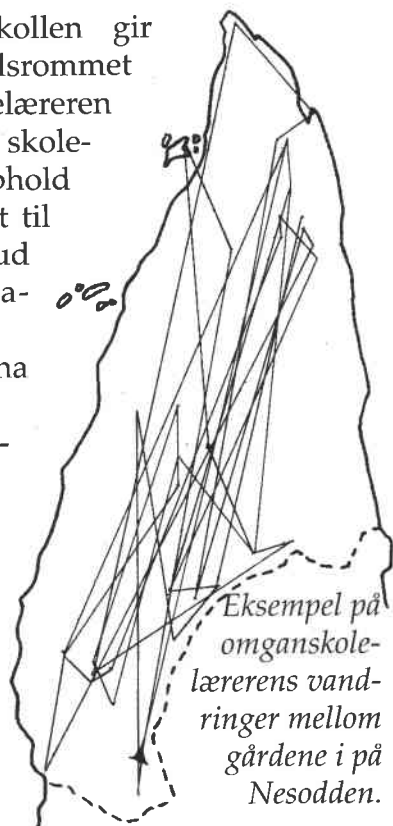
Omgangsskolelæreren førte nitid oversikt over de frammøtte elevene med navn, bosted og foreldrenes navn.

Vanlige fornavn var Johan, Marthin, Iver, Carl, og for jentenes vedkommende Mina, Johanne, Marie. Og gårdene de kommer fra er fortsatt kjente Fjellstrandnavn i dag: Holen, Ommen, Granerud, Ellingstad, Fjellstranden, Fjeld etc. Det var nok ikke enkelt å komme seg fra Ommen opp åssiden og så måtte gå helt opp til Søndre Granerud! I februar 1852 har læreren notert "mangler Klæder" som fraværsgrunn for et søskenpar fra Ommen, mens "Stræng Kulde" var grunnen til at så få elever var til stede i januar 1855.

Antall elever lå på omtrent samme nivå hele tiden – et sted mellom 10 og 15 for vestre krets' vedkommende, temmelig likelig fordelt mellom gutter og jenter.

Hver gang en undervisningsperiode var slutt, måtte bonden bekrefte med underskriften sin at læreren hadde vært der i perioden – hvis de kunne skrive da, et par steder står navnetrekket med tilføyselsen "med iholdet Pen"-.

I 1860 kom ny skolelov. Den påbød avskaffelse av omgangsskole-systemet – skolen skulle heretter holdes i faste lokaler. Det tok like-

vel år før vestre krets hadde eget hus – så sent som i 1868 måtte det betales for “Skoleholdet i Nybor samt Kost og Herberge til Læreren” med i alt 27 Spd. Kristian Nyborg hadde allerede i 1866 sagt klart fra at han ikke lenger ville la skolen holdes i sitt hus, men ting tok tid – også da.

I 1874 er anført utgifter til leie av skolelokale på Granerud, og samme år får Carl Granerud betalt litt over 651 Spd. for “Opførelse af Skole i Persilengen”.

Også den gang ble budsjetter overskredet. Tomten på 1 1/2 mål, som ble kjøpt fra Christian Persilengen, og skolehuset, som skulle inneholde skolerom, kammers og kjøkken, var beregnet å koste i alt 350 Spd. Kommunestyret stakk fingeren i jorda, ønsket 1 mål til ervervet, og fant overslaget til skolebygningen altfor lite, det måtte da koste i alle fall ca. 536 Spd.! I 1876 mottar Carl Granerud ytterligere 240 Spd. til “Fuldførelse af Persilengens Skolehus”. I alt ble utgifterne altså ca. 900 Spd., noe som ut fra dagens prisindeks tilsier en omkostning på noe under ca. 240.000 kr. I dag er denne bygningen forsvunnet, det er bare noen innebyggete rester av tømmervegger inne i den bygningen vi kaller Øvre skole.

I 1873 ble det besluttet at “pigerne” i vestre skolekrets skulle ha opplæring i håndarbeide to perioder årlig – i finsøm, strikking og hekling – mens guttene skulle ha opplæring i sløyd. Det tok tid å komme i gang – først i januar/februar og mai/juni 1876 ble det holdt undervisning, og våren 1877 var det slutt med håndarbeidsundervisningen. Årsaken fremkommer i en bemerkning fra lærerinnen: “Da de konfirmerede Piger er udtraadte uden at erstattes af ny Tilgang, og af de faa endnu mødende, flere forventes at konfirmeres til Høsten, have erklæret at ville slutte, saa har hun herunder ikke vidst bedre end at indstille Skolen indtil videre”.

I 1876 tilbys det aftenskole i kretsen, to timer to ganger i uken fra kl. 18.00 til 20.00. Det ble undervist i “Skrivning, diktat, oplæsning, regning, historie og geografi”. Hvem som ble undervist og hvor mange de var vites ikke, men det er vel tenkelig at målgruppen i folkeopplysningens tegn var ungdommer og voksne.

I 1877 gikk man over til myntenheten kroner. Skolen ble varmet

*Her ble Fjellstrand skole bygget i 1925. Rundt århundreskiftet var det bare et jorde her (til høyre).
Foto utlånt av Kåre Norum.*

opp med fyring i svartovn, og i 1878 måtte ved kjøpes inn for kr 20,32.

Lærere trengte også den gangen utstyr, og i 1880 ble "Skrivermaterialier til Lærerne" innkjøpt for den store sum av kr 4,-. Det var godt det på den tiden bare var en lærer tilsatt i vestre krets – utgifterne måtte holdes nede!

I dag strever vi med å få slutført arbeidet med uteområdet rundt skolebygningene våre. For 125 år siden så det nok annerledes ut i området enn nå. 10. april 1880 bekreftet Christian Persilengen "For elleve – 11 – Birketrær (...), der staar paa den af mig solgte Skole-tomt og som jeg forbeholdt mig ved Salget, har jeg i dag solgt til Persilengen Skole for 5 – fem Kroner, hvilke 5 Kr. i dag er mig betalt, Trærne ere derfor nu Skolens Ejendom." Det kan nok ha vært noen av dem som sto ved den gamle skoleporten, men som forsvant da gangveien kom.

Vestre skolekrets vokste, og elevtallet med det. Allerede i 1895 ble utvidelse av skolehuset planlagt, men å bli enige om hvordan tok lengre tid. Skulle man utvide eksisterende bygning? Bygge nytt hus på lekeplassen? I sydøst eller sydvest?

Mens de folkevalgte debatterte, tok skolens folk seg av de små ting. I 1897 ble skoleboksamling opprettet – "med kun bøger pas-

sende til læsning af skolens børn" og til en sum av kr 50,50. I 1898 gikk man til innkjøp av 3 selvløftende gardiner. I møte 11.9.1900 var blitt vedtatt en bevilgning på kr 50,00 til oppførelse av et WC, og 11. november 1903 blir bevilgningen "å anvende". Og i løpet av 1907 er et av boligrommene i skolehuset tatt til undervisningsrom.

Undervisningstiden var blitt betraktelig utvidet siden omgangsskolen, til fortrydelse for noen, men sikkert også til glede for andre. Tiden i barneskolen ble etter hvert utvidet til 7 år, slik som nå. I 1905 hadde småskolen 36 ukers undervisning, mens storskolen hadde 39 uker, altså ikke så ulikt vår tids skolerute. Og timefordelingen for fagene det ble undervist i ved Persilengen skoles øverste klasse var i 1890-årene slik:

Religion	6 timer
Norsk	7,5 timer
Skrivning	3 timer
Regning	6 timer
Naturfag	1,5 time
Geografi	3 timer
Historie	3 timer
Sang	1,5 time
Tegning	2,25 time

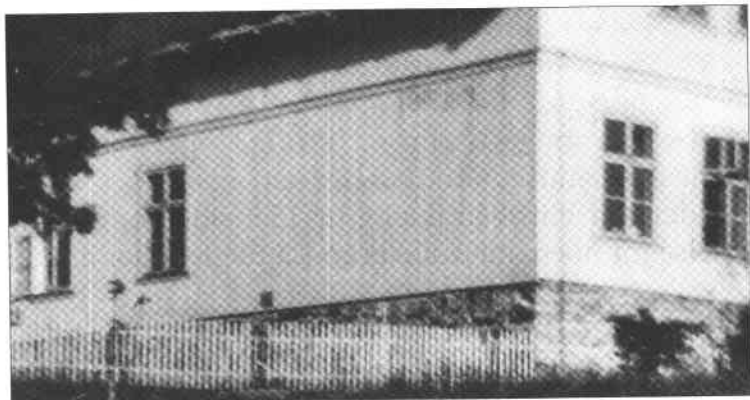
Gymnastikk 2,25 time, i alt 36 timer i løpet av en uke.

Og selvfølgelig var det skolegang også på lørdag.

Folketallet i Fjellstrand fortsatte å vokse. I 1922 hadde Persilengen skole hele 122 elever og var den største på Nesodden. Noe måtte gjøres.

Resultatet ser alle som kjører forbi skolen i dag. Bygningen med søyler ble reist og var ferdig i 1925, det er den som i dag kalles "Nedre skole". Huset fikk 2 klasserom og et lærerværelse i hver etasje. Etter hvert ble loftet bygget ut til vaktmesterleilighet og leilighet for lærer, med separate trappeoppganger. Dessuten ble det innredet eget sløydlokale i kjelleren. Nå hadde skolen tre lærere – lærerinne til de tre nederste klassene og to lærere til de fire øverste.

Huset som i dag kalles "Rødskurten", var opprinnelig bygget til landhandel i 1880, men ble etter hvert ombygget og benyttet som

Det finnes få bilder av gamle Persilengen skole. Foto fra 1920 viser deler av bygningsen.

lærerbolig. Jeg husker godt det temmelig falleferdige uthuset som hørte til, det sto omtrent der gymnastikkbygningen står nå. "Rødskurten" er registrert som verneverdig i dag, men er lite i bruk.

Loftsrommene i Nedre skole er i dag bare anvendt som lagerplass. I 1938 ble Nesodden Realskole opprettet. Den fikk først plass i Fjellstrand skole, men ble etter et par år overført til gamle Persilengen skole.

I løpet av krigsårene ble bygningen om- og påbygget, delvis med både foreldres og læreres dugnadsarbeid. I 1. etasje var det kjemirrom samt klasserom med en liten scene, i 2. etasje to klasserom.

Det som manglet både i folkeskolen og realskolen var gymnastikksal – så disse aktivitetene foregikk på det gamle Folkets hus. Svømmeopplæringen? Den foregikk under fru Steinsholts kyndige hånd i Nyborgdammen.

Realskolen forsvant da ungdomsskolen ble innført på Nesodden i 1960, men bygningen sto igjen og ble benyttet til undervisningsrom for folkeskolen. Plasshensyn hadde tidligere gjort at barneskoleelevene til dels måtte gå annenhver dag, med lange dager. Nå var plassen mye bedre, og skolegang hver dag ble vanlig.

Etter hvert som utbyggingen på Nesodden økte, økte også elevtallet i Fjellstrand skolekrets, og spesielt da utbyggingen i Bjørnemyr-området var i gang. Elevene derfra ble busset til Fjellstrand, og her ble det fullt. I 1980 måtte klasser dele rom i selve skolebygningene – noen startet tidlig og noen startet sent, noen hadde gymnas-

tikk mens andre kom inn i klasserommet – og samtidig benyttet 7. klasse en brakke ved Alværn ungdomsskole, og 1. klasse hadde tilhold i et rom i Bjørnemyr barnehage. På det meste var det opp mot 250 elever ved skolen vår. Lærerne og skoleledelsen sto på, og undervisningen gikk sin gang som den skulle. Og plassmangelen ble litt avhjulpet da Bjørnemyr skole ble innviet som en 1–3 barneskole i 1981.

Kommunens økonomiske situasjon var slett ikke god i 1980-årene, men vi så jo det noe galgenhumoristiske poenget i at Nedre skole, som sårt trengte oppussing, ble malt – på de to sidene som syntes best fra veien!

I 2002 sto Bjørnemyr skole ferdig utbygget til også å ta imot elevene på 4. til 7. klasstrinn, og dermed var det slutt på bussing av elever fra dette området og sørover.

I dag – etter utbyggingen som følge av ny læreplan i 1997 – fremstår Fjellstrand skole med en moderne bygningsmasse. Alle skolebygningene er renoveret med nytt ventilasjonsanlegg, nye toaletter, nyinnredede spesialrom og god plass for elever, lærere og administrasjon. Og Nesodden Kulturskole har nå tilhold på Øvre skole, med undervisningslokaler og sin administrasjon.

Det siste nye er nytt ventilasjonsanlegg i hele gymsalsbygget – det er når dette skrives under utprøving.

I 2002/2003 fikk skolen æren av å bli valgt ut som såkalt bonus-skole – som en av bare 92 skoler fra hele Norge.

I skoleåret 2004/2005 har Fjellstrand skole innskrevet 143 elever, og den er i motsetning til for omtrent hundre år siden den nest minste skolen i bygda. Dette gir seg også utslag i antall pedagoger, som inneværende år er 14, mot 23 for ganske få år siden. Den fremtidige utviklingen i Fjellstrand-området vil vel tilsi et større antall elever etter hvert.

Kilder:

Gamle skoleprotokoller
Nesoddens historie bind 2
Fjellstrand Vels 75-årsskrift
Avisartikler

Anders Steinsholt blir av mange forbundet med realskolen på Nesodden. Han kom til skolen i 1941 og skulle bli skolens styrer (det het rektor fra 1956) helt til den lukket sine dører i 1960.

Steinsholt ble i begynnelsen av 1990-årene av styret i Nesodden Historielag bedt om å skrive skolens historie, for ingen kjente den bedre enn ham. I 1994 ble manuskriptet levert til Nesodden Historielag. Anders Steinsholt gikk bort for et par år siden. (Historien er vesentlig forkortet).

Fra Nesodden Private Middelskole til Nesodden Kommunale Høgre Allmennskole

Av Anders Steinsholt

Ungdommen på Nesodden hadde alltid hatt vanskelig for å skaffe seg allmennutdannelse utover folkeskolen. Mens Drøbak fikk sin middelskole så tidlig som i 1886 og Ås i 1916, måtte Nesoddungdommen vente helt til slutten av mellomkrigstiden før den fikk et liknende tilbud. De unge som hadde lyst og anlegg til å fortsette skolegangen utover den obligatoriske folkeskolen, måtte for en stor del flytte hjemmefra. Unntak var de som bodde så nær en av bryggene at de kunne bruke båt til og fra Oslo og skolene der. Det ble etter hvert flere, særlig ungdom som bodde i rimelig gangavstand fra bryggene nærmest Oslo.

En kjenner imidlertid til ett forsøk på å få i gang middelskoleundervisning på Nesodden midt i mellomkrigstiden. Det var på Fjellstrand i 1926. Ganske mange meldte seg, 20–25 stykker, og av dem mange

over 14 år gamle. En del av dem fikk middelskoleeksamen i 1929. De gikk antagelig opp som privatister i Oslo. I 1927 tok student Nilsen opp en ny klasse, visstnok med ca. 15 elever, og tilsatte en hjelpelærerinne til. Men i 1928 ble det ikke noe nytt kull, visstnok fordi for få meldte seg. Og året etter innstilte student Nilsen sin virksomhet. Av elevene i 2. klasse fikk visstnok bare to middelskoleeksamen.

Starten

Tanken om å starte en middelskole ble tatt opp av sokneprest Lars Bakke Asbjørnsen på et kombinert møte i Nesodden Skolestyre 7. mars 1938. Bakgrunnen var at den eksisterende framhaldsskolen var i fare for å bli nedlagt. Etter en lengre debatt ble det satt ned en komité til å arbeide med saken. Da flere konfirmanter utpå sommeren fortalte presten at de hadde fått avslag på sine søknader om å komme inn ved de høyere skoler i Oslo, skjønte han som formann i middelskolekomiteen at noe måtte gjøres straks. Et forslag fra komiteen om å starte en førsteklasse alt samme høst ble lagt fram på skolestyremøte 15. august og vedtatt oversendt herredstyret. Det var 10 elever som hadde bestått opptaksprøven i Oslo.

I herredstyremøte den 23. august ble forslaget vedtatt med 11 mot 9 stemmer; mindretallet ville ha saken utsatt til året etter. De var særlig mot ordningen med skolepenger. I skolestyremøte den 31. august ble student Anders Teigen tilsatt som enelærer og fru Helene Lofstad som timelærerinne i håndarbeid for pikene. Kort tid etter begynte undervisningen med 21 elever.

De første årene

Når det gjaldt plasseringen av middelskoleklassen, ville det av flere grunner vært naturlig å velge Berger skole, men der var det ikke plass. Derimot var det rom i den nye skolebygningen på Fjellstrand (bygd 1926). Klassen ble derfor plassert der. Med 4-delt skole og annenhver dag skolegang benyttet Fjellstrand folkeskole bare to av de fire lyse og store klasseværelsene i bygningen. Så her ville det også bli plass til den klassen som en måtte regne med ville bli opprettet året etter.

Plasseringen av klassen på Fjellstrand var en fordel for elevene fra vestsiden av bygda (Fjellstrand og Myklerud skolekretser pluss Digerud krets i Frogn.) Elevene derfra kunne benytte rutebåten til og fra Fjellstrand brygge. Men elevene fra østsiden hadde lang vei til Fjellstrand, og verst stilt var to fra Dal krets i Frogn. Skolekomiteen, som nå av skolestyret hadde fått status som styre for skolen (klassen), arbeidet iherdig for å skaffe elevene østfra privat bilskyss; men bortsett fra en kort periode det første året, lyktes det ikke. Elevene måtte ta seg fram den lange veien på egen hånd. Dette ble en stor belastning, og førte nok til at flere sluttet etter hvert.

Riktignok ble skolesituasjonen for elevene bedre fra 2. klasse av da de fikk en lærer til, men de vansker de hadde hatt og fremdeles hadde, førte nok til at frafallet ble stort. Av de 21 elevene som begynte, nådde bare 11 fram til 3. klasse, og ni besto middelskoleeksamen på ordinær tid.

Som privatister måtte elevene avlegge eksamensprøver i alle fag, i 1940 i Drøbak (2. kl.) og i 1941 i Oslo. Resultatet i 1940 var tildels skuffende, mens elevene i Oslo året etter gjorde det ganske bra i forhold til forventningene.

For skoleåret 1939/40 hadde en naturligvis hatt langt bedre tid til forberedelse enn året før. Likevel meldte det seg bare ti elever til den nye førsteklassen og bare én fra østsiden. Nå var loven av 1935 trådt i kraft, og klassen måtte følge planene for den nye realskolen. På budsjettet for de to klassene, som hadde en samlet utgift på 10.200 kroner, var ført opp lønn til en ny lærer (adjunkt) og til en timelærer i religion (presten) samt 200 kroner til læremidler! I adjunktstillingen ble tilsatt cand.philol. Sigrid Magnus.

I 1940 meldte det seg bare fire elever til den nye 1. klassen, alle fra vestsiden. Herredstyret hadde satt 10 som laveste elevtall for å bevilge penger til en ny klasse, og derfor gikk en til noe så uvanlig som å tilby de fire plass som hospitanter i 2. klasse. Det var selvsagt vanskelig for de fire å følge med, særlig i språk, og de fikk da også litt ekstrahjelp i vårhalvåret. Men det var fare for at historien fra 1928 ville gjenta seg.

Men sokneprest Asbjørnsen, som nå var blitt formann i skolesty-

Lærer Nils Norman Nilsen og skolens styrer Anders Steinsholt.

Foto: Bjørg Gulbandsen.

ret, ville ikke gi opp. En forhåndsundersøkelse viste at det i 1941 ville melde seg 12–13 elever. Han fikk derfor skolestyret til å foreslå at det ble opprettet en ny 1. klasse, og at det ble ført opp penger til en ny adjunktstilling, denne gangen for en realist. Det meldte seg 10 elever, to fra østsiden, og cand.real. Erling Holøien ble tilsatt.

Nå ønsket Sigrid Magnus å ta permisjon et år, og gjennom privat kontakt fikk en som vikar cand.philol. Anders Steinsholt. Han var liksom Holøien nyuteksaminert fra Universitetet.

Fra og med skoleåret 1941/42 var skolen fullt utbygd med tre klasser, men samlet elevtall var ikke større enn 20. Rombehovet ble dekket på den måten at den lille 2. klassen overtok de to ordinære klasserommene som folkeskolen fremdeles ikke hadde bruk for. 18 av elevene bodde på vestsiden; ungdom i den aktuelle alder søkte nok igjen til skolene i Oslo. Men Aslaug Granerud og Hildur Strøm, som bodde på Hellvik, gikk den lange veien fram og tilbake til Fjellstrand til fots!

Henimot jul 1941 fikk Anders Teigen så store problemer med elevene at han måtte slutte. Sigrid Magnus avbrøt da sin permisjon, og Steinsholt overtok som styrer. Som privatskole hørte realskolen ikke

inn under skolestyret, som nå var blitt "nyordnet". Men skolen var fremdeles oppført på kommunens budsjett, og herredskassereren fungerte som skolens kasserer.

Romspørsmålet

Dette var nå skolens store problem, og skulle bli det i mange år framover. I den vanskelige tiden en var inne i, kunne en ikke tenke på en varig løsning i form av nybygg. En måtte ta ett år av gangen. Problemet ble ikke akutt verken i 1942/43 eller 1943/44 da en hadde iallfall én liten klasse som kunne få plass på materialrommet. Men da 1944/1945 nærmet seg, ble det klart at en ville få behov for ett og helst to nye klasserom. Både 1. og 2. klasse var i 43/44 på over 20 elever, og dessuten ville en gjerne begynne med et forkurs i engelsk. Folkeskolene på Nesodden kunne nemlig ikke med annenhverdags skole gi sine elever den undervisning i "et fremmed språk som loven av 1935 om "den høyere allmennskole" forutsatte. For å bøte på dette tenkte en seg å samle aktuelle 7. klassinger fra de fire folkeskolene på realskolen to dager pr. uke. Løsningen på det dobbelte plassproblem fant en i den gamle folkeskolebygningen, Fjellstrand skole. Bygningen besto av et klasserom og en tidligere lærerbolig, som nå var utleid. Klasserommet var hittil brukt som sløydlokale for de to skolene. Våren og sommeren 1944 ble det innredet nytt sløydlokale i kjelleren på den nye bygningen, mens klasserommet i gamleskolen ble pusset opp og innredet som kombinert klasserom og naturfagrom. I loftetasjen fant en mulighet for å innrede et nytt klasserom med plass til 16–17 elever. Det meste av dette rommet måtte få skråtak, og elevene bakerst kunne ikke stå oppreist. Men skolens romproblemer var løst for noen år.

Befordring av elevene

Høsten 1942 meldte det seg tre nye elever fra Jaer krets og to nye elever fra Berger. De greide den lange skoleveien bra så lenge de kunne bruke sykkel. Men da vinteren satte inn, fikk de alvorlige vansker. Noe måtte gjøres fra skolens side. Fra høsten 1943 fikk en

avtale med busselskapet om ekstrabuss fra Tangen til Fjell veikryss om morgenen. Etter skoletid kunne elevene bruke rutebussen Fagerstrand – Fjell – Tangen. En bevilgning på budsjettet til befordring av elevene på 1500 kroner ble brukt for å få til ordningen. Men de fleste elevene fra Jaer og Dal skolekretser hadde ingen glede av den. Helt til krigens slutt måtte de ta seg fram til Fjellstrand som best de kunne.

Lærerproblemer

Sammen med intens reklame fra skolens side førte den nye bussbefordringen til at det høsten 1943 meldte seg åtte nye elever fra Berger krets, og førsteklassen ble på 22 elever. Samlet elevtall var 50; det var mer enn en fordobling på to år.

Arbeidet med å få tilsatt en ny lærer og heve lønningene var i god gjenge da styresen ble borte en dag i mars. Det ryktes snart at han var flyktet til Sverige. Erling Holøien måtte ta over styrerfunksjonene, og ellers måtte en prøve å ordne med Steinsholts timer ved hjelp av tilfeldige vikarer.

Først ved begynnelsen av neste skoleår ble alt igjen omtrent normalt. Det ble tilsatt en kompetent vikar i Steinsholts stilling – cand.philol. Reidar Brandsberg. Holøien fortsatte som styrer, og i tillegg fikk skolen en verdifull tilvekst i cand.philol, Nils Normann Nilsen.

Selv om det siste krigsåret så ut til å bli normalt i begynnelsen, fikk elevene etter hvert store problemer med å komme til skolen. Utpå vinteren sluttet båtene å gå, og bussene sviktet til stadighet. Men det gikk på en måte, og elevene fikk sine eksamener.

Erling Holøien sa opp sin stilling. Først etter jul fikk de en dyktig realist i Steingrim Skavlem. Som ny timelærer tilsatt cand.mag. Andrea Steinholt. Sokneprest Lars Bakke Asbjørnsen fortsatte som timelærer i kristendomskunnskap og tegning.

Eksamensrett og statsstøtte

Søknad om eksamensrett ble sendt 15/8 og innvilget i skriv fra Kirke- og undervisningsdepartementet av 20/12. Søknad om stats-

støtte ble overrakt statsråd Fostervold personlig av styreren 15/9, og skolen ble ført opp på Departementets liste over statsstøttede høyere almenskoler for 1946/47 med 15.000 kroner.

Mot ekstra godtgjørelse forlenget ekstrabussen nordfra sin rute om Hasle. Men også veien dit var lang for en del av elevene fra Dal krets i Frogn; i 1945/46 kom ni elever derfra. Særlig lang vei hadde Turid Granum og Bjørn Fuglesang, som bodde i Brevik. Også elevene sørfra hadde betydelige vansker med å komme fram. Mange hadde lang vei til brygga i Fagerstrand, og fra Fjellstrand brygge til skolen var det temmelig langt og svært bratt. En god løsning for dem var da kjøpmann Solvik påtok seg å kjøre elevene med sin nye turbil.

På grunn av det store behovet for arbeidskraft i jordbruket tok skolen fri seks dager under innhøstingen. Arbeidsinnsatsen ble organisert i samarbeid med jordstyret, og det ble utført i alt 121 dagsverk.

1946–52, seks år i uvisshetens tegn

Det var det synkende elevtall i Fjellstrand skolekrets som gjorde det mulig å skaffe lokaler til middelskolen/ realskolen i oppstartingsfasen. Den romdisponeringen som ble etablert i 1944, var avhengig av at elevtallet i folkeskolen ikke begynte å vokse, og at en alltid hadde et klassetrinn i realskolen på maksimum 20 elever. Disse forutsetningene holdt i flere år, men fra 1945 av begynte elevprognosene for Fjellstrand skolekrets å bli urovekkende.

Både skolens ledelse og de kommunale myndigheter var opptatt av problemet. Det forelå både et kortsiktig og et langsiktig prosjekt, noe som ble presisert i vedtak i skolestyret under sak 12/48 i møte 26. april 1948.

1. Det reises et tilbygg til Fjellstrand skole
2. Arbeidet med å reise et eget bygg for realskolen på nordre Nesodden fortsetter.

Tanken om å reise et eget bygg for realskolen hadde eksistert helt siden starten av skolen.

Planen om å løse realskolens romproblemer midlertidig med et tilbygg til Fjellstrand Skole ble opprinnelig lagt fram av lærer Peter

Hødnebo, som også var politiker. Tilbygget skulle inneholde gymnastikksal og i kjelleretasjen en naturfagavdeling for realskolen, noe som var et sentralt punkt i undervisningsrådets vilkår for skolens eksamensrett. Høsten 1947 vedtok Nesodden formannskap at det skulle utarbeides planer for et slikt tilbygg, og ga oppdraget til arkitekt Doxrud. Tegningene ble godkjent av undervisningsrådet, og i januar 1948 ble de nødvendige midler bevilget. I april samme år gjorde så skolestyret det nevnte vedtak. I mars 1949, altså et år senere, fikk en beskjed om at tilbygget var ført opp som nr. 18 på fylkeskolestyrets prioritetsliste, noe som betydde at det ville ta mange år før planen kunne realiseres.

Misstemning

Denne situasjonen økte misstemningen blant lærerne, og flere av dem begynte å søke seg bort. Det ble utover våren kjent at både Steinsholt, Nilsen og Vidnes var innstilt for tilsetning ved andre skoler. Under inntrykk av dette gjorde herredstyret i mai 1950 disse vedtak:

1. Det garanteres for byggelån for leieboeren i Persilengen Skole, slik at bygningen kan frigjøres for ombygging.
2. Kommuneingeniøren gis i oppdrag å utarbeide planer for ombygging og utvidelse av bygningen.
3. Det bygges en vertikalt delt tomannsbolig for lærere, hvorav den ene leilighet tilbys lektor Vidnes.

Lærerne ble så oppmuntret av dette vedtaket at de trakk tilbake sine søknader om tilsetning ved andre skoler. Men i september ble søknaden om byggetillatelse avslått av boligdirektoratet, og en var like langt.

På et foreldremøte i kommunelokalet på Varden 14/12 1950 var realskolens romproblemer hovedsaken. Her ble det besluttet at en skulle gå til dugnadshogst i kommunens skoger for å skaffe de nødvendige materialer. Sentralt i denne beslutningen sto oppsyns mannen for kommunens skoger, varaordfører Westy Kjensli, som også var medlem av skolens foreldreråd.

Dugnadshogsten gikk for seg 21. april og 6. og 9. juni, Jo-Bu-fa-

brikken, hvis direktør og medeier, Trygve Johnsen, hadde vært den første formann i skolens foreldreråd, stilte med mann og motorsag. I tillegg møtte to fedre med motorsager. I alt ble det utført 24 foreldredagsverk, 21 elev- og 7 lærerdagsverk med resultat 110 kubikk-meter tømmer.

Ordføreren tok nå kontakt med fylkesforsyningsnemnda om tillatelse til å bruke tømmeret, men fikk kort etter formelt avslag på søknaden. Men nå tok en saken i egne hender. På et møte på stedet besluttet formannskapet å bruke tømmeret til reparasjon av Persilengen Skole. Men da bygningen var så gammel og dårlig, kunne ikke noe av den brukes; den måtte rives. Rivingen startet 17. juli. En besluttet å legge kommuneingeniørens tegninger til grunn for "reparasjonen", og "glemte" at den hadde med et tilbygg på ca. 50 kvadratmeter med lærerom i første etasje og kontor og materiellrom i annen etasje. Et år etter – i august 1952 – sto den nye bygningen ferdig og kunne tas i bruk.

Skoledagen

Mens alt dette foregikk, hadde skolens lærere drevet på med å innprente kunnskaper i unge mennesker på tross av de primitive forhold de arbeidet under: På Persilengen Skole måtte elevene i frikvarterene dele skoleplassen med ekteparet Rødseths høner.

Under arbeidet med å skaffe skolen eksamensrett like etter krigen ble det klart at det var store mangler når det gjaldt undervisning i ferdighetsfag.

Ingen av skolens lærere hadde undervisningskompetanse i disse fag, så en hadde måttet ordne seg så godt en kunne med timelærere: Læreren ved Fjellstrand Skole, Peter Hødnebø, hadde hatt undervisningen i sløyd, sokneprest Asbjørnsen, som var en habil amatør-maler, i tegning, mens en lærerfrue, Helene Lofstad, hadde hatt håndarbeid for jentene. Den ene timen som en hadde avsett til kroppsøving, hadde en av de faste lærerne tatt seg av. Den "undervisningen" foregikk mest utendørs.

Mest påkrevd var det å få bedret forholdene for kroppsøvningen. Det var for sent å få gjort noe for skoleåret 1945/46, men for

1946/47 hadde en omrømmingstid. I nytilsatte Andrea Steinholt hadde skolen fått en timelærer med undervisningskompetanse i faget, og i det nærliggende Folkets Hus fant en et lokale som til nød kunne brukes.

Lærerpersonalet

Skolestyret gikk med på å utlyse en kombinert stilling ved folkeskolen og realskolen, men det viste seg at det var vanskelig å få den besatt. Til overmål sa nå også Hødnebo opp sin stilling; han hadde fått tilsetning i Oslo fra august 1947. Selv om en fikk en avtale med hans etterfølger, var forholdet helt utilfredsstillende. Løsningen kom med Asgeir Utaaker året etter. Han hadde kompetanse som var ideell for en realskole: I tillegg til eksamen fra Statens sløyd- og tegnelærerskole hadde han undervisningskompetanse i kroppsøving og sang. Både for den obligatoriske undervisning og for de frie aktiviteter som skolen drev, var Utaaker et funn.

I mai 1947 sa lektor Skavlem opp sin stilling. Lærerpersonalet forble nå uendret fram til august 1951, da cand.mag. Solveig Brobakken overtok Sigrud Magnus' stilling. Året før hadde forresten Maggie Asbjørnsen overtatt Helene Lofstads timelærerstilling i håndarbeid for jenter. Dermed hadde to av lærerne fra startfasen forlatt skolen.

Dette var synkende helt fra 1944/45 (70) til 1949/50 (41), noe som var en fordel med de vanskelige lokalforhold en hadde. Men fra 1950 begynte en sterk stigning: 1950/51 (58) og 1951/52 (67). Alle tallene gjelder begynnelsen av skoleåret. Undervisningen hadde vært gratis under okkupasjonen, men fra 1946 av så en seg nødt til å innføre skolepenger igjen. Det ble imidlertid bevilget penger til mange friplasser, i 1946/47 15 hele og 30 halve og i 1951/52 25 hele og 16 halve. Til gjengjeld var befordringen gratis. Men elevene fra Frogn hadde fortsatt både fri skole og fri befordring.

Ekstrabussen nordfra fortsatte hele denne perioden, og den fortsatte å være upresis. Kjøpmann Solvik holdt på med å kjøre elevene sørfra helt til sommeren 1946. Da ble det åpnet sammenhengende veiforbindelse mellom Fagerstrand og Tangen, slik at det kunne gå

busser også her. Men de var også upresise, så nå begynte også elevene sørfra å komme for seint. Skolen fortsatte med en innhøstningsferie på 4–6 dager i hele denne perioden. En var hele tiden med på å organisere arbeidet, først i samarbeid med sekretæren i jordstyret, fra 1948 i samarbeid med formannen i potetdyrkernes salgslag. Med 175–200 dagsverk pr. år gjorde elevene en innsats som var av stor betydning i disse vanskelige årene.

Kontakt mellom lærer og elev

I tillegg til vanlige ekskursjoner prøvde en å arrangere lengre turer for elever og lærer ved slutten av skoleåret. I 1946 var målet Larvik, i 1950 Svinesund og Halden, og i 1951 dro en på en todagers tur gjennom Nordmarka med overnatting på Løvlia.

En følte tidlig behov for nærmere kontakt med elevenes foreldre. Den 9. november 1946 sammenkalte skolen til et foreldremøte på Varden, hvor behovet ble nærmere drøftet. Den 3. mai 1947 ble det konstituert et foreldrelag med Trygve Johnsen, Fagerstrand, som formann. Iflg. vedtektene skulle styret – foreldrerådet – bestå av en representant for hver av de fire skolekretsene pluss en fra Frogn. Årsmøte skulle holdes hvert år på høsten, og så skulle foreldrerådet stå som formell arrangør av en underholdningskveld hver vår, og blant annet ta seg av bevertningen. Underholdningen skulle lærerne og elevene sørge for.

Det skulle bli av stor betydning for skolen at Steinsholt fikk ordnet med tilsetting av Nils Normann Nilsen før han flyktet til Sverige i 1944. De to var venner fra gymnaset i Larvik og Universitetet, og hadde i Oslo vært sammen både i orkester og leikarring. Alt høsten 1945 dannet de et orkester på skolen. En tidligere kafémusiker, Erling Isaksen, hadde i krigsårene gitt undervisning i violinspill på Fjellstrand. Det var derfor en del elever som spilte fiolin. Nilsen, som selv arrangerte musikken for orkesteret, fikk også med et par gitarer, og så trådte Steinsholt til med sin cello. Med så liten besetning var det nødvendig med piano. Det hadde ikke skolen. Men en elev i 1. kl., Unni Strand, spilte piano, og da hun bodde ganske nær skolen, var det bare å legge øvingene til hennes hjem.

En skole med respekt for seg selv måtte ha et sangkor, var Nilsen og Steinsholt enige om, og så la en sangtimen for alle tre klassene til 3. time på mandager, og delte hele skolen inn i grupper og øvde inn flerstemte sanger.

Muligheten for opptreden kom snart. Helt fra 1942 av hadde en samlet elevene på den siste skoledagen før jul og lagt inn i programmet litt underholdning. Nå – i 1945 – leide en lokalet Breidablikk på Myklerud og arrangerte fest den 21. desember for lærere og tidligere og daværende elever. At orkester og sangkor var viktige i underholdningen, sier seg selv. Til årsfesten i juni, som ble lagt til Folkets Hus på Fjellstrand, inviterte en foreldre og representanter for kommunen og innledet programmet med en underholdningsavdeling.

Elevene gir av seg selv

Dannelsen av et foreldrelag skapte nye muligheter for opptreden av elevene. 30. mars 1947 arrangerte skolen en underholdningskveld på Breidablikk med et ganske omfattende program. Ca. 100 foreldre møtte fram.

De nærmeste årene dannet det seg faste tradisjoner for arrangementer med underholdning: Festen umiddelbart før jul, foreldrefesten ved påsketid og årsavslutningen i juni.

Omkring midten av november hvert år valgte hver av klassene to representanter til julekomiteen – en gutt og ei jente. Formenn i denne perioden var: 1947: Unni Strand. 1948: Berit Nordal 1949: Inger Løvenskiold 1950: Catharina Horn 1951: Ingrid Galby 1952: Ragnhild Svendsen.

Festene ble fortrinnsvis holdt på Breidablikk, men i årene 1949–1951 valgte en Eklund. Også tidligere elever kunne være med. Det ble servert lapskaus. En leide ei kokke, ellers greide elevene med alt arbeidet. Salen ble så ryddet for underholdning, alltid med sangkoret og orkesteret, og deretter dans. Seinere var det pause med servering av kaker – bakt av jentene. (I møteprotokollen for julekomiteene heter det under referatet for torsdag 22/11-1950: “Vi skal samle inn kaffemerker og sukkermerker blant elevene”.

Rasjoneringen fra krigens tid var altså ennå ikke slutt). Så mer dans avbrutt av Steinsholt, som delte ut idrettsmerker og -premier og andre trofeer vunnet i løpet av høsthalvåret. Bussene kom ca. kl. 1.

Temakvelder

Mens underholdningen på førjulsfesten bare var en mindre del av programmet, var den hovedsaken på foreldrefesten ved påsketid. Den første – i mars 1947 – hang direkte sammen med dannelsen av foreldrelaget. Programmet var fritt sammensatt, men alt året etter valgte en et bestemt emne: Norsk Folkediktning. Emnene de påfølgende årene var: 1949 – Bjørnson-kveld, 1950 – Svensk kveld, 1951 – Dansk kveld, 1952: Nordahl Rolfsen-kveld. Disse kveldene ble vanligvis lagt til palmesøndag. Fra 1948 dirigerte Utaaker sangkoret, mens Nilsen dirigerte orkesteret og fellesnummeret. Forberedelsene til tilstelningene foregikk gjennom storparten av skoleåret. Det meste foregikk i de vanlige timene; sangtekstene ble behandlet og innlært i norsktimene, likeså talekortekstene. Solister med prosa- og lyrikktekster ble tatt ut av den vanlige undervisningen i den grad det var nødvendig. Alle som opptrådte, måtte kunne sin tekst utenat. En mente at denne del av skolens virksomhet var så viktig at en etter hvert fikk innarbeidet et prinsipp om at hver eneste elev som gikk ut av skolen, skulle ha opptrådt med et solonummer minst én gang i sin skoletid.

Ettersom årene gikk, sluttet de spilleføre elevene på skolen. Selv om flere av dem fortsatte å møte fram til ettermiddagsøvelsene hos familien Strand, og selv om en i Vidnes og Utaaker hadde fått dyktige utøvere på henholdsvis bratsj og fiolin, måtte en gjøre noe for å skaffe instrumentalutøvere blant elevene, fortrinnsvis på fiolin. En avtalte derfor med en musikk lærer utenom personalet at vedkommende skulle komme på skolen én gang i uken. Interesserte elever ble etter tur tatt ut fra den vanlige undervisningen en halv time og gitt fiolinundervisning. Håkon Stenhjem, Bay Berntsen (elev 1947–50) og en tid også lektor Nilsen hadde denne undervisningen.

Oppslutningen av publikum vokste etter hvert fra ca. 100 i 1947 til minst det dobbelte. Særlig foreldre og slektninger av tidligere ele-

ver fortsatte å møte opp. Lokalet Breidablikk, som ble benyttet hver gang, var alltid fullsatt.

Mens en hadde lagt opp et ganske omfattende program i forbindelse med avslutningen av skoleåret 1945/56, kunne denne avslutningen (i juni) nå forenkles. Men sangkoret opptrådte, og en hadde alltid et lyrisk innslag av en eller flere elever. I flere år var begynnelsen av Bjørnsons kantate til Norges Vel et gjennomgangsnummer.

Flinke elever

I denne perioden oppnådde skolen de beste eksamensresultater i sin historie. I 1948 fikk Anne-Lise Johnsen og Unni Strand og i 1949 Arnt Rosen M.tf. i alle fag. I 1949 oppnådde dessuten Harald Steine 1 T, 2 S og resten M. Når ingen siden fikk slike toppkarakterer, kom det nok av at stadig flere av skolens flinkeste elever gikk over i gymnas i Oslo etter 2. kl.

Av toppprestasjoner i idrett i denne perioden skal nevnes Håkon Andersens 2. plass i spyd på landsidrettsstevnet i Trondheim 1951 (47,35 m). Han ble kretsmester i øvelsen samme år, mens Martti Johansen ble kretsmester i lengde uten tilløp (2,68). Han ble forøvrig kretsmester i øvelsen tre år på rad. I 1948 ble Turid Planting nr. 6 i høyde uten tilløp (1,32) på landsidrettsstevnet det året. I 1947 vant skolen en pokalkonkurransen i friidrett med Ås realskole.

Ny skole

Året 1952 ble det vanskeligste år i skolens historie. Rivingen av Persilengen Skole begynte 17. juli, og dermed forsvant to av skolens fire undervisningsrom. Undervisningen måtte derfor legges til ettermiddagen da en kunne bruke lokalene på Fjellstrand Skole. Men en skoletid 14.40–20.00 ble etter hvert en for stor påkjenning for elevene, særlig på dem med lang reise, og fra 12. november reduserte en timene til 40 minutter, slik at en kunne slutte en halv time før. På lørdager begynte en 13.15 og sluttet 17.30. Timene var da på 35 minutter. Fra 28. april leide en to rom på Folkets Hus, og selv om det her var svært primitivt, var det en fordel at skolen kunne være i gang på formiddagen i eksamenstiden.

Mandag 18. august 1952 ble de nye lokalene tatt i bruk. Bygningen var på to etasjer, et spesialrom for naturfag og et klasserom (festrom med en liten scene) i 1. etasje og to vanlige klasserom i 2.

I en fløy hadde en fått plass til lærerrom i 1. etasje og kontorer og materialrom i 2.

Det beløp som var bevilget til inventar og læremidler, var langt fra tilstrekkelig, så mye måtte utstå til seinere år. Kateter, pulter og nødvendig skap måtte anskaffes straks, mens lærerne måtte vente et år på møbler på lærerværelset.

Radio og film

I september 1953 fikk en anskaffet radioapparat med høyttalere i alle rom. En gikk straks i gang med å ta opp skolekringkastingsprogrammer. Det var mest praktisk at styreren tok seg av dette, siden han hadde færrest undervisningstimer. Radioapparatet ble da også plassert på hans kontor. Disse programmene ble snart viktige innslag i undervisningen. Alt i skoleåret 1955/56 ble det sendt i alt 86 slike programmer til de tre klassene.

I 1955 gikk skolen sammen med Nesodden Folkeopplysningsråd til anskaffelse av et lydfilmapparat.

Oppvarmingen over hele skolen foregikk ved hjelp av koksovner. Men i 1954 fikk en tillatelse av El-verket til å installere elektriske panelovner i 1. klasserom. Med et elevtall på hele 34 var det umulig å avse den plass rundt ovnen som var nødvendig ved vanlig ovnsfyring.

Mange elever

Veksten i elevtallet fra midten av 1950-årene førte til at en igjen fikk romproblemer. I 1957 måtte en dele elevene på 1. klassetrinn, slik at skolen i 57/58 fikk fire klasser og fra 58 hele fem. Først tok en naturfagrommet i bruk også for annen undervisning, men så måtte en søke nødløsning utenfor bygningen. Og igjen ble lokalet Betania redningen. Men mens det i den tiden kurset hadde holdt til der (inntil 1953), bare var snakk om 12 uketimer, ble det nå behov for minst det dobbelte antall.

I 1958/59 plasserte en 3. klasse der, året etter 2a, som besto av utelukkende jenter. En fant nemlig disse elevene best skikket til å være uten lærertilsyn.

Med så mange elever ble det nødvendig å leie Folkets Hus til utvikling av tentamener og eksamener. I den forbindelse opplevde en den største disiplinsak i skolens historie: Før skoleåret 1959/60 hadde en anskaffet en del nye stablebord til bruk på Betania. Da det ble behov for disse bordene på Folkets Hus under juletentamen, overlot en flyttingen til en del av elevene – to om hvert bord. Etterpå viste det seg at elevene hadde akt med bordene nedover bakken, slik at de fleste var stygt ramponert. Som reaksjon på dette vedtok lærerrådet at julefesten 1959 ikke skulle arrangeres!

Delvis som følge av de stigende elevtall i klassene ble det etter hvert installert elektrisk oppvarming av rommene, og i 1958 var dette gjennomført. Men i 1959 fikk en en så vanskelig strømsituasjon at koksovnene i to klasserom og på lærerværelse igjen måtte tas i bruk.

Men nå var realskolens dager snart talte. I juni 1959 begynte det nye skolebygget på Tangenåsen å reise seg. Her skulle elevene i de to siste klassene i realskolen avslutte skolegangen på Nesodden.

Lærerne

De 12 timene som falt bort da kurset ble innstilt i 1953, førte til at Maggie Asbjørnsen måtte slutte, og timene i håndarbeid for jenter ble overtatt av Solveig Brobakken.

I januar 1954 ble Lars Bakke Asbjørnsen utnevnt til sokneprest i Asker, og hans timer i kristendomskunnskap ble overtatt av cand.teol. John Berthelsen.

I juni 1955 ble lektor Hans Skoge Vidnes tilsatt i Oslo, og i hans stilling tilsatte departementet cand.real. Torbjørn Fjellanger. Men han kunne ikke frigis fra sin stilling i Alta før året etter, så som vikar for 1955/56 ble tilsatt cand.mag. Reidun Guldal. Samtidig overtok hjelpeprest Arne Chr. Berg timene i kristendomskunnskap. Fjellanger overtok realiststillingen i august 1956, men året etter ble det som følge av økningen i klassetallet behov for en ny realist, og

dermed kunne Reidun Guldal komme tilbake. Økningen i klassetallet det påfølgende år (1958) skapte behov for enda en ny lærer, denne gang filolog. Tilsatt ble Marie Stomnås. Hun giftet seg, og het Hjortland da hun tiltrådte i august. I juni 1959 ble hun tilsatt i hjembyen Mandal, men tilsetningen ble gjort avhengig av at hun ble på Nesodden til 1960, da realskolen skulle avløses av den linjedelte ungdomsskolen.

I ungdomsskolen ble disse lærerne fra realskolen tilsatt: Solveig Brobakken, Reidun Guldal, Asgeir Utaaker og Arne Chr. Berg, mens Nils Normann Nilsen og Torbjørn Fjellag ble tilsatt ved de høyere skolene i henholdsvis Drammen og Asker. Styreren Anders Steinsholt, som siden mai 56 hadde titelen rektor, ble tilsatt som inspektør ved den høyere skolen i Bærum (Eikeli skole).

Undervisningen

Fra august 1952 ble det undervist i engelsk i 6. klassene på folkeskolene på Nesodden. Dermed ville det forberedelseskurs som realskolen hadde drevet siden 1944, bli overflødig og falle bort om ett år. Så lenge realskolen besto, holdt en fram med ordningen med å samle elevene til korøving på 3. time hver mandag. Etter hvert som elevtallet steg, fikk en et mektig sangkor. De som ikke kunne delta her, ble samlet til spesielle lyrikkøvinger. De omformet prosatekster til lyrikk, eller de omsatte fremmedspråklige dikt til norsk. Ved siden av sangkoret var orkesteret skolens stolthet. Helt fram til 1960 fortsatte en med å gi interesserte elever undervisning i fiolinspill i skoletiden, en halv time pr. uke. Sammensetningen av orkesteret skiftet ettersom elever begynte og sluttet. At det til enhver tid kunne fungere, skyldtes hovedsakelig dirigenten, lektor Nilsen, som arrangerte musikken som orkesteret spilte, og ledet det med dyktighet og humor! De siste par årene hadde orkesteret denne sammensetning: piano, 8–9 fioliner, bratsj, cello, trompet (2), basun, fløyte og klarinett. Repertoaret var begrenset, men orkesteret skapte festivitas hver gang det opptrådte.

Gymnastikkundervisningen hadde lenge hatt kummerlige kår. Men høsten 58 ble Folkets Hus ombygd, slik at en fikk bedre for-

hold i salen, og dusj i kjelleren.

Idrett

Fra 1958/59 ble 1 t. kroppsøvning i 3.kl. brukt til undervisning i forplantningslære. Det var svært tidlig selv i landssammenheng, og den var mulig å gjennomføre fordi begge kroppsøvningslærerne, Andrea Steinholt og Utaaker, hadde full utdanning fra Statens Gymnastikkskole.

Hver høst ble det arrangert skolemesterskap i friidrett på Nyborgjordet. Det var obligatorisk deltaking i minst én av øvelsene 60 m, høydesprang og kast (kule, slengball) for alle som ikke var fritatt for kroppsøvning. Guttene konkurrerte klassevis, jentene likeså. Dessuten ble det kåret individuelle skolemestere. Følgende elever ble skolemestere – tallet er klassetrinn:

1951: Ingrid Galby, 3, og Håkon Andersen, 2,

1952: Eva Kolstad, 2, og Martti Johansen, 2,

1953: Eva Kolstad, 3, og Martti Johansen, 3,

1954: Astrid Renskog, 2, og Svein Rødsten, 1,

1955: Åste Lie, 2, og Svein Rødsten, 2,

1956: Kristin Dal, 1, og Arnold Kolstad, 2,

1957: Ikke notert

1958: Nina Bruland, 1, og Ole Kato Løvbugten, 2,

1959: Nina Bruland, 2, og Oddvar Nylenna, 1

Hvert år i august ble det fra 1954 av arrangert svømmestevne for bl.a. å gi elevene anledning til å ta svømmeknappen. I 1954 og 58 la en stevnet til Nyborgdammen, mens en de fire øvrige årene dro helt til Ursvik, hvor forholdene var mye bedre.

Fra 1956 av ble det seint på høsten arrangert orienteringsløp. I 1950-årene var dette en ny idrettsform, og elevene ble ikke sikrere enn at de konkurrerte to og to. At en våget seg på slike kompliserte arrangementer, skyldtes nok at skolens nye realist, Fjellang, også hadde idrettsutdannelse og var spesielt interessert i orientering. I 1959 vant Kari Bøhlerengen/Tove Sundal (begge Skogbygda i Frogn) og Ole Kato Løvbugten/Lasse Wold (begge Fjellstrand).

Høsten 1953 tok Astrid Renskoug 1. kl., bronsemedalje ved Lands-

idrettstevnet for høgre skoler i Bergen med 1,31 i høydesprang. I samme stevne løp hun 60 m på 9,0, som var ny skolerekord. Høsten 59 slo skolens fotballag Seiersten ungdomsskole i Drøbak 2-1.

Romforholdene ble stadig vanskeligere, og i 1959/60 måtte 1b ha ettermiddagsundervisning to dager i uka. Ved rokeringer skapte en mulighet for en skoletid fra kl. 11.20 til 16.35. At dette ble godtatt uten protester, skyldtes nok at det nye skolebygget på Tangenåsen var under bygging og ville stå ferdig neste høst.

Julefestene var fremdeles årets store begivenhet for elevene. De ble hele tiden holdt på lokalet Breidablikk, og fortsatte etter innarbeidet mønster. Den eneste store forandring kom i 1955, da en endret menyen fra lapskaus til pølser, noe som krevde mindre arbeid på kjøkkenet. En holdt lenge oppe tradisjonen med å innby tidligere elever, men da tilstrømningen truet med å sprengte lokalene – det møtte ca. 125 i 1953 og ca. 140 i 1954 – måtte en innskrenke deltakelsen av tidligere elever til forrige års avgangskull. I 1958 måtte en også sløyfe dem. Som tidligere nevnt ble julefesten 1959 avlyst. Til gjengjeld ble det holdt en tilsvarende fest på Breidablikk den 7/5-1960.

Kulturkveldene

Kulturkveldene fortsatte også etter innarbeidet mønster, men programmene ble stadig mer omfattende både i innhold og tid. Disse kveldene ble etter hvert svært populære også utenom skolens nærmeste krets. Særlig møtte pårørende av tidligere elever trofast opp. Programmene ble i perioden lagt opp omkring følgende emner ("i ord og toner"): i 1954 Gudbrandsdalen, 55 Telemark, 56 Nordland, 57 Trøndelag, 58 Møre og Romsdal, 59 Midt-Vestlandet og i 1960 Sunnhordland og Hardanger. Ved siden av et rikholdig utvalg av tekster og musikk fra vedkommende landsdel sto det på programmet alltid et elevforedrag om landsdelen med utgangspunkt i et stort kart i farger som elevene i 3. kl. hadde tegnet.

Også tradisjonen med å arrangere en fellestur etter skoleslutt i juni, derav en lengre tur hvert 3. år, fortsatte så lenge skolen eksisterte. I 1953 arrangertes en tredagers tur til Norefjell (tilbake fra Eg-

gedal), i 1954 en ukestur til København (4 lærere og 26 elever, 125 kr pr. person) i 1955 to dagers tur i Nordmarka (Sundvollen Sørkedalen), i 1957 fem dagers tur til Fauske i Nordland, i 1959 to dagers tur i Nordmarka og i 1960 en seks dagers tur i Jotunheimen.

Elevtallet

Elevtallet hadde holdt seg temmelig konstant i hele etterkrigstiden med en bølgedal i 1948–50. Men fra 1954 begynte søkertallet å stige faretruende. Både det året og to år seinere følte lærerrådet seg tvunget til å ta opp hele 34 elever i 1. klasse. Dette førte bl.a. til at en måtte la de elevene i 2. klasse som strøk til jul, hospitere i klassen skoleåret ut. Heldigvis søkte det noe færre i 1955. Da var dessuten elevtallet i den store førsteklassen fra året før sunket til 25, slik at gjensitterne fra begge de foregående årskull kunne få plass i henholdsvis 2. og 1. klasse. 3. klassene var aldri på over 20 (bortsett fra i 1953/54) på grunn av frafall og overgang til gymnas, hovedsaklig i Oslo, fra 2. klasse.

Da skoleåret 1957/58 nærmet seg, var det klart at søkertallet ville sprengte alle grenser, og lærerrådet foreslo for skolestyret at det måtte opprettes en parallellklasse på 1. trinnet. Dette førte automatisk til to 2. klasser året etter, og med to nye 1. klasser var klassetallet steget fra tre til fem på to år og elevtallet fra 73 til 113 (og 139 i 1959/60). De følger dette hadde for lokalforholdene og lærerstaben, er omtalt tidligere. I begge disse årene var 1. klassene så å si fulle, og det var bare et tidsspørsmål når også de ville bli sprengt. Tiden var moden for at Nesodden sluttet seg til den omorganiseringen av skoleverket som i disse årene var i gang over hele landet.

Foreldrene i Frogn så med uro på at det ble vanskeligere å komme inn på realskolen på Nesodden.

Andre aktiviteter

Tannbehandling av elevene hadde helt siden midten av 1940-årene vært litt av et problem. Under krigen hadde behovet for tannbehandling av elevene ved Fjellstrand skole minsket så radikalt at tannlegen rakk å behandle også realskoleelevene på den tid som var

avsatt for elevene i folkeskolen. Men da normale tider igjen inntrådte, måtte en søke andre løsninger. Da det ikke var tannlege på Nesodden, tok et tannlegebesøk en skoledag. Fra 1949 organiserte skolen tannlegebesøk i Drøbak. Men dit gikk det buss bare på lørdager, så i 1953 fikk en i stand en avtale med tannlege i Oslo.

Rutebuss

Befordringen av elevene bedret seg gradvis utover i perioden. Grunnen var nok dels at bussmateriellet ble stadig bedre, slik at rutene kunne holdes. Ettermiddagsundervisningen i 1951/52 skapte en spesiell situasjon også når det gjaldt befordringen. Men en ekstrabuss Sagstuen–Granholt–Varden–skolen og tilbake løste problemene. Fra 1952 ble det behov for ekstrabuss Hasle–Garder–Skaug i Frogn–Myklerud–Spro–skolen og tilbake, men den var temmelig upålitelig. Ekstra fest i hverdagen ble det hver gang det kom beskjed om at en kunne bestille billetter til en teaterforestilling eller en konsert i Oslo. Skolen var medlem av Skoleteateret fra 1947 og av Skolekonsertene fra 1954.

I mange år hadde en forbindelse med skipet M/S Hopeville, som skolen hadde adoptert. Forbindelsen gikk noe opp og ned. Det var festlig hver gang det kom sending fra båten; vanskeligere var det å få til et skikkelig svar. Toppen av det hele var nok å komme ombord en gang båten lå i Oslo.

Sluttord

Nesodden realskole hadde i løpet av de 22 årene den virket, løst videreutdanningsproblemer for mange unge i kommunen. Skolen hadde gitt dem en start i livet som det ville vært vanskelig å få uten den. En stadig større del av dem som gikk ut av folkeskolen i bygda, søkte da også til realskolen. Men det var fremdeles en god del som måtte nøye seg med den 7-årige folkeskolen, deriblant dem som måtte slutte i realskolen fordi de kom til kort – de greide ikke kravene.

Den nye linjedelte ungdomsskolen på Tangen skulle være en skole for alle, det hadde realskolen ikke vært.

9. april 1940 – Erindringer

Av Grethe Fossum

Inga, som var 18 år, skulle som vanlig på jobb denne morgenen. Tordis som bodde på hybel oppe i bakken hadde, slik som alltid, ropt fra krysset borte ved Solvik-butikken. Familien Solvik som drev landhandleriet trengte ikke vekkerklokke i denne tiden, for vekkingen sørget Tordis for, skal landhandler Hjalmar Solvik ha fortalt.

Så tuslet da jentene av gårde i kulde og snøslaps denne skjebnesvangre 9. april-morgenen. De var så heldige at de hadde jobb på Lilleengen sukkervarefabrikk, og de skulle være på plass kl. 07.00. Matz, som opprinnelig var tysk, var konditor og sjef på Lilleengen, de laget "alt mulig" innen sukkervarer. Han var også bosatt på stedet. Han var nå nordmann så god som noen.

Jentene tjente kr 10,- pr uke. Lønnen ble utbetalt av frk. Teigen, som også var "fyrmeister" på fabrikk.

Ingen av jentene ante hvilken tragedie som var i ferd med å skje i Norge, og hvilken forferdelig hendelse som utspant seg akkurat da – ikke altfor mange kilometer unna. I den tiden var det ikke vanlig å sette på radioen med en gang på morgenen, og alt var som vanlig, syntes jentene. Det var riktignok noen fly i lufta, men det hendte det da at det var ellers også, så det tok de ikke spesielt notis av. Hilda og Emma hang ut av soveromsvinduet, de hørte noen merkelige drønn fra syd, – og det var masse fly i lufta, hva var nå dette? Far kom fra vakt på "anlegget" og fortalte at nå var det krig i Norge. Far var framsynt, han tok trillebåra og gikk til butikken. Han tenkte å hamstre inn noe mel og matvarer, men hos Solvik var det allerede rasjonering. En klok landhandler som sørget godt for at

alle hans kunder fikk sin del av matvarene gjennom hele krigstiden – enten de hadde noe å betale med eller ikke. Gjelden som enkelte opparbeidet seg i denne vanskelige tiden, “skrev han seg bak øret”, og han tok denne listen med seg i graven.

Så ble det rasjonering på alt mulig. Rasjoneringskortene kom – med fordeling av mat, klær

og diverse nødvendigheter i henhold til familiens størrelse.

Alt som kunne gjøres om til mat ble brukt i denne tiden, og folk var flinke til å sy om gamle klær så de ble som nye. Min mor tok en duk og sydde seg riktig fin “solkjole”. Til 17. mai en gang fikk jeg et nydelig hvitt foldeskjørt som var sydd om etter en onkels bukser.

Enkelte varer var på rasjoneringskort helt fram til 1951.

Jeg husker godt tiden da vi fikk beskjed om at sjokoladevarene skulle bli frigit. Reidar og jeg gikk og drømte om at “tenk da kunne vi gå i butikken og kjøpe oss en Smørbukk-karamell til

5 øre, og en stor Trixi-karamell til 10 øre” – hvis vi var så heldige å ha noen ører da!

I Drøbaksundet kjempet “Blücher” og dens mannskap en desperat kamp for å redde seg selv og skipet fra havari. Kl. 04.21 hadde det blitt åpnet ild mot slagkrysseren, tyskernes stolthet som ikke kunne beseires, fra torpedobatteriet på Oscarsborg. Med skudd fra kanonene “Aron” og “Moses”, etter beskjed fra oberst Eriksen på Oscarsborg, ble “Blücher” truffet. Torpedobatteriet fikk inn to fulltreffere, og paradoksalt nok ble fienden jaget på flukt av tyske kanoner med jødiske navn. Det norske flagget vaiet friskt i flaggtårnet. I timevis etter treffene på Blücher ble Oscarsborg bombet av tyske fly. Det kan ennå sees kulehull i murene på “borgen”. To timer etter første skudd fra Aron og Moses fikk det stolte skipet sin våte grav ved Askholmene (den lave øygruppen øst for Håøya). Mellom 500 og 1000 tyske offiserer og soldater omkom i den kalde og etter hvert brennende Oslofjorden. Av 1600 manns besetning var det endel som klarte å komme seg til land, mer eller mindre skadet og forbrente. Den kalde morgenen ble et mareritt for de tyske soldatene. Enkelte av dem som klarte å komme seg i land klatret og fant seg vei opp til Søndre Hallangen. Der sto Hallangsbussene, og sol-

datene kom seg inn der, skar opp skinnsetene for å få noe å ha på seg i kulden. Noen av dem som lå og bakset i det kalde vannet som etter hvert var som et brennende inferno, ble plukket opp av båter. Båter fra Norsk Brændselolje, enda mer kjent som MIL, som oljeselskapet i Fagerstrand het den gangen, Nesodden Sag og Høvleris "Padden" kom ilende, og noen med private småbåter. Fiende eller ikke, det var menneskeliv som skulle reddes.

Så tidlig på morgenen var det vel ikke alle som helt skjønnte hva som hadde skjedd, og hva som var i ferd med å skje.

I Drøbak rømte folk i full panikk fra boligene sine, mange tok seg ikke tid til å låse døra en gang – her var det snakk om å berge livet. Etter hvert kom de fleste tilbake, og livet gikk sin vante gang – nesten!

Det fine, ganske nye "Breidablikk" ungdomslokale i Fagerstrand ble tatt i bruk som lasarett hvor de skadede tyske soldatene ble plassert. En høy tysk offiser sto og skrek ut ordre til de stakkars våte, skadete unge soldatene, mens han selv hadde både tørt og nok tøy på seg.

Etter hvert kom det både leger, sykepleiere og frivillige hjelpemansker på plass, og de skadede fikk hjelp og noe å kle på seg. Etter hvert kom det også madrasser og ulltepper på plass. For det meste dreide det seg om brannskader. En del måtte videresendes til sykehus på grunn av større skader.

Det lukta brente tyskere i nærheten av Breidablikk.

Noen ble gravlagt ved Gjøfjell Kapell (som det het den gangen), disse ble senere flyttet til minnelunden i Oslo.

Noen av de lettest skadede ble på grunn av plassmangel flyttet til "Fjellstua". Det var Nærings- og nytelsesmiddelarbeidernes feriehem (Freia), hytter som lå der hvor øvre Bergheim ligger nå.

Så gikk de der da, de soldatene som var kjekke nok til å gå seg en tur. De tittet selvfølgelig, som alle unge menn (og eldre!) på jentene de møtte. De unge jentene syntes selvfølgelig det var spennende, men de fleste holdt seg langt unna dem. Jenter som "innlot seg" med tyskerne, ble stemplet som "tyskertøser", og etter frigjøringen i 1945 gikk en gjeng fra sted til sted, tok for seg de tyskervennlige

jentene og klypte alt håret av dem. Så gikk jentene der da med tydelige tegn på sin utroskap.

Soldatene gikk tur blant annet opp gjennom Damengveien ofte med dårlig fottøy, eller de manglet sko helt eller var bandasjerte. De fant en spark som de hadde det mye moro med, og de skralte og sang. De var flinke til å synge, disse unge tyske soldatene, de sang ofte og høyt. Unge tyske soldater skal også ha sunget på Rådhusplassen for begeistrede tilhørere. Ifølge folk som så dem, var de bare guttungene, så det var nok et meget ungt mannskap på krysseren Blücher. De hadde fått beskjed, da Blücher forlot Tyskland, at de skulle til Norge for å hjelpe nordmennene mot engelskmennene. Det var derfor et sjokk for dem at de ble angrepet i Drøbaksundet.

På oljetankanlegget MIL ble kommandoen overtatt av tyskerne. De norske arbeiderne fortsatte i sine faste jobber, men de hadde alltid en tysker, med geværet klart, i hælene på seg hvor de sto og gikk.

Porten hadde alltid vært stengt med vakt og hund på innsiden. I krigstiden var det foruten vakta en tysker med gevær og schäferen "Satan".

Det ble innført noen nye arbeidsoppgaver også, blant annet å lage "knott". Dette var 10 cm lange kubber av or og osp til drift av lastebilene.

Bakeriet ble av og til beslaglagt for noen dager. Da kom tyskerne for å bake, og de hadde bare de aller beste råvarer med seg. Etterpå takket de for lånet, og bakeriet virket som vanlig så godt som det kunne i en rasjoneringstid.

9. april tok "bakerfruene" med seg barna og flyttet til et sted de syntes det var tryggere.

Alle private radioer ble samlet inn og tatt vare på. Men mange hadde lurt unna en radio, og hadde denne på lur for å kunne høre nyheter fra London. Det kunne samles mange naboer og kjenninger rundt radioen da, men alltid med vaktmenn, slik at radioen kunne graves ned eller gjemmes dersom det kom razzia. Tyskerne kunne komme raskt og uventet for å se om det fantes radioer, gevær eller annet "farlig materiell". Engelskmennene sendte "slipp" ned fra fly,

dette var nødhjelpsproviant og annet. Etter slike slipp ble det øyeblikkelig satt i gang razzia, hvor to-tre tyskere og ofte en nazist gikk i følge fra hus til hus for å undersøke. Ofte kom de tilbake til samme plassen etter ca. 1/2 time for å se om det allikevel kunne finnes noe. Ofte hang det lysbomber ned fra fallskjermer for å lyse opp områder.

Kåre hadde bil, denne ville tyskerne gjerne ha kloa i, men Kåre demonterte bilen og gjemte delene på forskjellige steder; gravd ned i jorda, på låven og andre lure steder. På slike gjemmesteder fantes det også geværer, radioer osv. Da freden kom, hadde Kåre igjen bil.

Det var en luftkamp over Bergerhøgda (på toppen før veien går ned Bonnebakkene). Et fly styrtet her. Kristian Agnor, en tøffing fra Fagerstrand med tilnavnet "døden" fordi han kjørte så fort med sin store, sterke motorsykel, ville nå bort og se. Da han fikk se et avrevet ben som hang i et tre, snudde han tvert. Han var senere buss-sjåfør hos Treider og kjørte rute på Midtveien i mange år, og etter det kjørte han direktebussen til Oslo i mange år.

Det var ikke lov å være samlet mange på ett sted. Min stefar Trygve Gundersen, som var en kjent skihopper på den tiden, satt inne på Grini i tre måneder for å ha vært med i et hopprenn.

På bakeriet (nå Kiwi) var det også hemmelig møtested på lørdagskvelden. Der hadde de bridge- og pilkast-turneringer, bordtennis og mye mer. Ellers var bakeriet et yndet møtested for folk, de kom innom for å handle og prate. Arbeidere som arbeidet i nærheten, kom gjerne dit for å spise nistematen sin hos de trivelige bakerne.

Min pappa kjørte av og til brødvarer til butikkene, og det hendte at jeg fikk være med. Jeg kan når jeg vil kjenne den herlige duften av fersk loff og andre bakevarer.

Sigurd var på nøytralitetsvakt i Bergen da krigen brøt ut, moren hans var nettopp død, og Sigurd ville hjem i begravelsen. Dette var ikke lett å få til, men han kom da fram etter en strabasiøs tur, med tilfeldig skyss og trasking til fots, så var det samme strabasiøse veien tilbake i all hast.

Tyskerne så nok av og til mellom fingrene på ting som skjedde.

På Kopperud i Frogn kan man fremdeles se en betongbunkers på

haugen vis-à-vis nåværende Gulbjørnrud Sag og Høvleri.

Her hadde tyskerne en stor radar, og her var en vaktpost for å kontrollere trafikken inn og ut av Nesodden. Det lå store piggråd-ruller over veien slik at alle måtte stoppe og bli kontrollert. Alle måtte vise legitimasjon, de syklende måtte gå av sykkelen, vise id-kort med bilde, og så gå sammen med en bevæpnet tysker forbi piggrådsperringene.

På Mellom Gulbjørnrud, hos Gunvald Karlsen, tok de av og til sjansen og danset på "tallerken" på lørdagskveldene. Det var viktig å være forsiktig med denslags.

Annbjørg var liten skolepike som måtte gå til skolen på morgene-ne. Hver morgen måtte hun vise sin legitimasjon, og ha følge med en tysk soldat gjennom piggrådsperringen. Dette ble en rutine for henne, det pleide å gå greit, men det var litt skummelt for en liten skolepike. Like ved gården der hun bodde var det også en overvåk-ende bunkers med radar.

Rømningsveien ut fra Nesodden sjøveien var blokkert på grunn av miner som tyskerne la ut.

Nesoddbåtene lå periodevis stille, en tid var båtforbindelsen til Oslo via Bomansvik-Bekkensten. Så var det ofte å gå videre til fots. Bussene kunne ofte ikke gå på grunn av manglende diesel, og biler var det lite av. Drosjeeier Birger Karlsen har mange mindre hyggeli-ge minner fra denne tiden. Han måtte gjerne raskt fram med føden-de, syke osv. Så var det kontroller og heft og ugreie. Han så flere enn én gang døden i øynene.

Alle vinduer måtte være dekket med mørke rullegardiner, disse måtte ruller ned før noe lys ble slått på inne, det skulle ikke være en stripe lys som kunne sees utenfra. Det var vakter som gikk og kon-trollerte dette også.

Det var ikke lov å gå med rød lue (nisselue), selvfølgelig ikke med norske flagg, ikke med binders. Dette var symboler på at nordmenn holdt sammen, farlig for tyskerne, så dette var strengt ulovlig.

Innimellom kunne kulene hvine rundt husveggene, men ordfører Alf Rosen reiste rundt og beroliget folk, idet han sa: "Ta det med ro!"

For det meste hadde vi som bodde på landet det ganske bra selv

om det var krig. Vi kunne dyrke poteter og grønnsaker, og vi kunne holde husdyr som gris, sau, kaniner og høner som matauk. Vi kunne gå i skogen og finne bær og sopp. Vi bodde i gangavstand til bonden som hadde melkekyr, hvor vi kunne skaffe oss både melk og fløte.

De fleste bøndene var greie og lot oss få kjøpe litt av det vi trengte til husholdningen.

Galby'n var en uredd luring, han lurte tyskerne mer enn én gang. Han skulle levere halm til tyskerne, men så tok han med seg høy tilbake. Dette delte han ut til venner og naboer som trengte det. En gang tyskerne kom og skulle telle opp grisungene hans, var det for mange grisunger i bingen i forhold til hva han hadde oppgitt å ha.

Det var mange snille bønder i den tiden, de hjalp folk rundt seg så godt de kunne.

Vi hadde familie på Jonsrud gård, og jeg husker så godt jeg var med mormor på besøk dit – til tante Hildur. Jeg fikk hjemmebakket flatbrød med hjemmekjernet smør på – og så melk. Det var himmelsk godt.

Om tyskerne hørte vi at de var så underernærte på fett at de spiste sjokolade med et tykt lag smør på.

Man måtte være forsiktig med hva man sa og hvem man snakket med i den tiden, for noen sympatiserte med tyskerne, og ingen visste hvem det var. De spionerte og rapporterte dersom de oppdaget eller hørte noe av betydning. Nazistenes betydning var stor og disse manglet ingenting i krigsårene. Mange som stolte på venner/familie/naboer, fikk smertelig erfare at det måtte man ikke – det var farlig å si noe.

Men det fantes også organisasjoner – med nordmenn som var arbeidet for fred i Norge. Hjemmefronten og Milorg-organisasjonen var sterke på sin side og fikk utrettet en masse. Hjemmefronten startet i 1943, og hadde møter rundt omkring. Milorg-“gutta” møttes på Holt gård i Frogn.

Åse syntes det var så rart at han Axel hadde begynt å gå av gårde på kveldstid. Han som alltid pleide å slappe av i godstolen sin på kveldene. Han hadde en litt uvant arbeidssituasjon nå, da han var

permittert fra sin vanlige jobb, og fartet nå rundt på bondegårdene og gjorde forefallende arbeide av alle slag. Han var jo sliten på kveldene – allikevel strøk han av gårde etter middagshvilen, idet han sa at "Jeg stikker bare ut en tur." Ingen måtte få vite hvor han var eller hva han gjorde. Da freden kom, fikk Åse greie på hva ektefellen hadde syslet med – sammen med kamerater – han var i hjemmefronten,- og de fikk gjort mye godt og nyttig for fedrelandet.

Jeg kan huske de tyske soldatene gikk på veien og bød fram store, søte, gode sukkertøy til barna. Det var så vidt vi torde å ta imot, men du og du så godt det var.

Gode norske borgere fikk lønn for strev og en glad "festdag" 8.mai 1945. Da ble det erklært fred i Norge.

Nazister og andre utro nordmenn fikk som de fortjente – hvis de da ble avslørt.

Vi håper vi aldri får oppleve en slik situasjon igjen – og sier "Ja, vi elsker dette landet".

Mine kilder ønsker å være anonyme, så navnene i artikkelen er oppdiktet.

Det var da, det –

Av Bjørg Gulbrandsen

Jubileumsåret 2005. Det er ikke måte på feiringer. 7. juni 1905 – 100 år siden unionsoppløsningen. Det er det skrevet mangt og mye om. Bøker, aviser og kulørt presse. Program på TV og i radio. Det ble vissnok nesten krig med “søta bror” den gang. 25. november seilte den lille kongefamilien opp Oslofjorden langs hele Nesoddens vakkre kystlinje, det tror jeg aldri har blitt beskrevet. Mulig de tenkte: “Hva heter det nå her da”? Å, nei, de var vel opptatt med helt andre tanker, forståelig nok, de kom jo ikke akkurat som turister. Det gjorde heller ikke Blüchers mannskap og “passasjerer”, 9. april 1940. Da ble det krig. De seilte inn den samme fjorden, men ikke med den samme hensikten. Dette har også blitt beskrevet i alle disse årene, så jeg har ikke mer å tilføye der heller. Så gikk det fem år – 8. mai 1945. 60-årsjubileum for den etterlengtede freden –. Det er det i alle fall ikke mer å skrive om. Alt som kan skrives er allerede gjort. Så er det bare ett jubileum igjen da, Historielagets 25-årsjubileum 21. oktober er verdig ført i pennen av formannen Per Nordal. Så det er ikke mer å skrive om der heller. Dette blir litt rart, tenker dere sikkert, og jeg er enig. Det er jo grenser for hva man kan skrive bare for å skrive.

Hvis det er jubileum, inviterer vi til fest. Skal vi ivareta vår husmorære med en fem retters middag samt passende drikke, eller skal vi ringe til en av våre utmerkede leverandører av ferdige delikateser?

Da kommer min idé. Vi inviterer til det som i krigsårene het krisemat. Hva med brugdepølse (brugde er en haifisk uten urinblære). Den både smakte og luktet salmiakk, dette stekt i datidens tran avslørte middagen lenge før man kom inn i heimen. Alternativ to er kålrabibiff.

Ca. 1/2 kilo kålrot

1 spiseskje mel

1 teskje salt
1/2 teskje pepper
fett til steking
1 løk.

Fremgangsmåten er:

1. Vask og skrell kålrotskivene, skjær dem i tynne skiver.
2. Kok kålrotskivene knapt møre i vann.
3. Tørk av skivene.
4. Bland mel, salt og pepper.
5. Vend skivene i blandingen og stek dem pent brune. Serveres med stekt løk, poteter og tyttebærsyltetøy.

Til dessert velger vi falsk semulepudding.
3 middelsstore poteter
1/2 liter melk
1 spiseskje sukker
mandeldråper.

Fremgangsmåten er:

1. Rasp de skrelte potetene på fint råkostjern og kok opp med melken til grøt.
2. Tilsett sukkeret. Ta av varmen og tilsett mandeldråpene.
3. Sett grøten til avkjøling og server med rød saus.

Etter den kraftige middagen vil det nok smake med en ekte krisebløtekake.

1/2 kilo poteter
2-3 teskjeer sukker
5 spiseskjeer mel
2 teskjeer bakepulver
litt mandeldråper.

Fremgangsmåten er:

1. Kok og mos potetene. Rør inn det andre og stek kaka i rund form

- ved 200 grader i 30 minutter.
2. Krem: Rør ut 2 spiseskjeer mel i 1/2 liter skummet melk. Kok opp under omrøring i fem minutter. Rør inn sukkeret og avkjøl.
 3. Visp blandingen til krem og legg den på kaka.

Skal det være fest, så skal det være fest, så vi lager krisevafler også.

250 gram kokte poteter

1/2 liter melk

200 gram mel

1 spiseskje fett

1 spiseskje sirup

1 teskje bakepulver

Fremgangsmåten er:

1. Visp halvparten av melet med halvparten av melken til en jevn masse.
2. Mal eller finmos potetene, som blandes med resten av melken og melet.
3. Bland de to delene av vaffelrøre og visp kraftig.
4. La røra stå til svelling i omtrent en time.
5. Rør inn bakepulveret rett før steking.

Så var det kaffen, da. Dette gjør nok et ekstra innhugg på boksen med kaffeerstatning, men pytt, pytt. Vi få heller ty til te av tørkede tyttebærblader før vi igjen for gyldige kaffemerker på rasjoneringskortene. Og nå kommer kveldens overraskelse: _ flaske konjakk kjøpt på svartebørs av en som var så heldig å ha et lite lager av edle dråper. Aldri har vel en hjemmeavlet rullings smakt så godt. Apropos godt, en liten skål med krisemarsipan fra jul kom også på bordet. Vil du lage den selv, har du oppskriften her:

Knus noen skrelte poteter og elt med sukker. Tilsett så mange mandeldråper du synes er passe, og form marsipanen til kuler. Kan du spandere det, er det fint å trille kulene i litt kakao og sukker. La dem tørke ved svak varme i stekeovnen.

Ingen flyalarm denne kvelden. Og henimot midnatt takket man

for seg. Det hadde virkelig vært koselig. Man hvisket om de siste nyhetene fra London, det er alltid noen som kjente noen som hadde en radio et lurt sted, som under et løst trappetrinn eller en stor steinblokk i hagen eller spesialbygde rom i uthuset. Men så står vi ute i vinternatten. Ikke et lys å se, alle vinduene godt blendet, vegglys eller annen form for utendørs belysning fantes ikke.

(Så er mimringen over, og kveldens siste nyheter på TV er slutt, hva var nå det forresten? – men en ting er sikkert, vi kan vel være enige om at vi tross katastrofer har det godt i dag. Det er sant, jeg må gå til fryseren og finne ut hva jeg skal ha til middag i morgen. Kanskje koteletter, karbonader eller restene av skinkesteken fra søndag. Ja, ja, god natt da.).

Skoleskibakke ved Myklerud skole

Av Jonn Petersen

Hoppbakke ved barneskolen har lange tradisjoner. Hvert år holdes hopprenn og langrenn med premier, pølse og lompe og solbærtoddi og fremmøte av hele familien. Slik var det før slalombakkene spratt opp som paddehatter med skitrekk og sesongkort. Det var jo snø også i gamle dager, og det er en betingelse for å holde skirenn.

Jeg ble valgt som leder av foreldrelaget ved Myklerud skole i 1964. Den første saken vi fikk på bordet, var at Kjelleråsen skulle bygges, dermed mistet vi hoppbakken vår i Kirkeliåsen. Det eneste vi hadde av penger var 2000 kroner, som var satt av til innkjøp av kaffekopper til bruk på foreldrelagsmøtene. Vi ble enige om å ta disse pengene og bruke som startkapital. Så kunne vi drikke kaffe av pappkrus på lagsmøtene.

Lærer Pedersen fikk i oppdrag å finne lokaliteter til en ny bakke. Han skulle tegne profil til bakken. Til dette fikk han hjelp av Trygve Gundersen, en kjent skihopper som bodde her på Fagerstrand.

Det ble bestemt å bygge bakken innerst i Kjondalen på Gjøfell gård. Der ble den liggende nordvestvendt så den ikke ble så utsatt for sol.

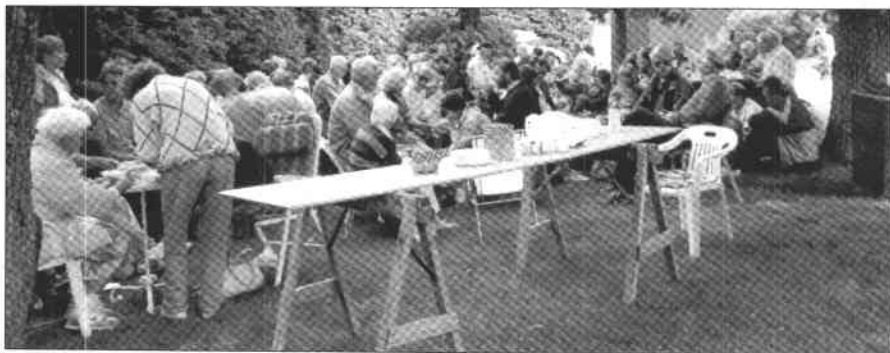
En av foreldrene var ansatt ved Nesodden Elverk. Han skaffet fire impregnerte stolper som han fikk reist til tårn og start på fartsbua. Det var godt frammøte av foreldre som hjalp til med å bygge bakken. Jeg tror ikke jeg fornærmer noen om jeg fremhever Kling. Han la ned flere timer med hammer og sag enn noen andre.

Unnarennet ble ryddet for kratt og stein og formet med jord. Fartsbua ble bygget av impregnerte materialer, så den er like hel i dag – 40 år etter at den ble bygget.

I mars 1967 hadde vi åpningsrenn med stor stas. Det var både langrenn og hopprenn. Jeg har prøvd å få tak i bilder fra den gang uten å lykkes. Hvis det er noen av Sopelimens mange lesere som har bilder fra den gang, vil Historielaget og artikkelforfatteren gjerne låne disse.

NESODDEN HISTORIELAG HAR MANGE AKTIVITETER OG OPPGAVER

NESODDEN'S KIRKEVEIER

Folder, del I

*Opplysninger knyttet til gårder
og enkelte historiske steder
på strekningen*

**NORDRE GJØFJELD
NESODDEN KIRKE**

